s article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Martens I, II, III, IV

door Marc PLATEL,

Dr. in de rechten, licentiaat in de perswetenschappen,
Politiek verslaggever BRT-radio.

*

Inleiding.

Het politieke jaar 1980 zou wel eens het referentiejaar bij uitstek kunnen worden voor studies over « politieke stabiliteit », over « legislatuurregering » : vier verschillende regeringsformules in amper één jaar. Het jaar begon inderdaad met een rooms-rood kabinet met het FDF er bij, dat eind januari « ontslag kreeg ». Martens deed verder met alleen maar de christendemocraten en de socialisten, maar struikelde uiteindelijk toch over de zoveelste poging om de staatshervorming door het parlement te loodsen. Verkiezingen werden vermeden, doordat de liberalen aanvaardden Martens III mee te vormen, maar dit kabinet « van nationale eenheid » viel na amper vier maanden uiteen. Martens III werd Martens IV, weer de christendemocraten en de socialisten samen brengend. En dit alles zonder verkiezingen...

Hoofdstuk I. — **Van Martens I naar Martens II.**

« L'Offensive Tindemans » (2).

Het vooruitzicht van het voor half december 1979 aangekondigde CVP-congres over de definitieve staatshervorming veroorzaakte opvallend veel politieke zenuwachtigheid. Maar die onrust was al enkele weken

(1) Deze bijdrage werd uitsluitend op basis van persoonlijke documentatie en informatie geschreven. Het is geenszins de bedoeling hiermee aan definiteve geschiedschrijving te doen, maar enkel de neerslag te brengen van eigen ervaringen zoals die op het ogenblik zelf werden genoteerd.

(2) Titelbijdrage van *Pourquoi Pas ?*, 25 oktober 1979.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

voelbaar. Op 16 oktober 1979 had CVP-voorzitter Tindemans tijdens een discussie in de Kamer over de staatshervorming, een oproep gericht tot Walen en Vlamingen om zich samen uit te spreken over de toekomst van België, een oproep dus voor een Vlaamse-Waalse dialoog. Terzelfdertijd stelde de CVP-voorzitter dat zijn partij meende « dat de teksten zoals ze nu door de regering zijn ingediend bij de Senaat, voor de overgangsperiode, verder gaan dan de strikte toepassing van het regeerakkoord » (3). Tindemans herhaalde zijn oproep voor een Vlaams-Waalse dialoog in de daarop volgende dagen nog vaak (4). Intussen werden de leden van de Christelijke Volkspartij en de militanten opgeroepen voor het congres van 16 december te Brussel. Daar zou het CVP-standpunt over de definitieve staatshervorming vastgelegd worden « opdat onze senatoren en volksvertegenwoordigers in dat licht zouden kunnen werken » (5). De aan de gang zijnde besprekingen over de staatshervorming liepen vast, wat meteen ook de opschorting betekende van de besprekingen in de Kamer over de versoberingswet. CVP-voorzitter Tindemans reageerde herhaaldelijk bits op dit politiek parallelisme : dat was gewoon inciviek, zo stelde hij (6).

Aan de vooravond van het CVP-congres, waarschuwde het socialistische partijblad *Le Peuple* dat een crisis niet uitgesloten was : « Si ce n'est pas 'oui' à la déclaration gouvernementale — ni plus ni moins — ce sera la fin du gouvernement et la crise institutionnelle... » (7). Van zijn kant herhaalde FDF-senator Lagasse op een inderhaast bijeengeroepen partijmeeting in de Brusselse Magdalenazaal dat voor zijn partij, Brussel, derde gewest met dezelfde rechten als de twee andere gewesten, een *conditio sine qua non* was. Dat lokte dan weer bitse reacties uit in de Vlaamse pers : « Als het FDF niet tevreden is met de uitslag van het CVP-congres, moet het maandag maar uit de regering stappen. Het zou voor premier Martens een goede opruiming zijn » (8).

Het CVP-congres.

Inhoudelijk waren van het congres, dat plaats had op de Heyzel in Brusel, weinig verrassingen te verwachten. De voorstellen van de partij

---

(3) Verklaring Tindemans in het BRT-Radiomagazine, Actueel, uitzending van 18 oktober 1979, 19 uur.

(4) Zie o.m. in *Le Soir*, 1 november 1979, vrije tribune van Leo TINDEMANS onder de titel « L'Etat qui meurt »; ook in het CVP-ledenblad *Zeg*, 2 november 1979 : « Open Brief aan onze Waalse vrienden ».

(5) *Zeg*, 16 november 1979, « Een Mijlpaal ».

(6) *La Libre Belgique*, 26 november 1979.

(7) *Le Peuple*, 14 december 1979 : « Dimanche »; zelfde toon in *La Wallonie*, 15 december 1979 : « Il n'y a plus rien à discuter ».

((8) *Het Volk*, 15 december 1979, « CVP Kongres », een commentaar van Leo MARYNISSEN.

article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

waren al geruime tijd officieel bekend gemaakt en bovendien lag er, zoals André Méan stelde in *La Cité,* een rechte lijn in de CVP-houding inzake de staatshervorming sinds het congres van Antwerpen in 1972 over het congres van Brugge in 1976 (9). Des te belangrijker was de politieke ondertoon die tot uiting zou komen in een éénparig goedgekeurde resolutie, waarin het congres stelde dat over de tweede en de definitieve fase van de staatshervorming geljiktijdig besprekingen moesten plaats hebben (10). Over de definitieve, de derde fase was tijdens de honderd dagen onderhandelingen voor de vorming van het kabinet-Martens geen overeenstemming bereikt : de definitieve fase werd dan maar naar het Parlement versluisd. Intussen werden in een eerste fase drie gewestelijke ministercomités opgericht ; in de tweede fase kregen de gewesten en de gemeenschappen wat meer vorm en inhoud. Theoretisch zou men echter alles in de derde en definitieve fase kunnen overdoen : de gewestraden, die in de tweede fase werden opgericht, zou men in de derde en definitieve fase weer kunnen afschaffen of de samenstelling ervan kunnen wijzigen. CVP-voorzitter Tindemans noemde dat een « juridische fictie ». De tweede fase, zo vreesde men op het CVP-congres, zou wel eens de definitieve fase kunnen worden of ze dan toch in grote mate determineren en daarvan wilde men niet weten. Waarom dan niet meteen vragen dat die tweede fase wordt opgedoekt ? Antwoord van CVP-voorzitter Tindemans : « Dat was tussen de lijnen van de congresresoluties te lezen, maar dat zou een oorlogsverklaring geweest zijn en die oorlogsverklaring hebben we niet willen uitspreken » (11).

De Franstalige meerderheidspartijen reageerden daags na het congres al opvallend kordaat én eensgezind. André Cools (PS), Vanden Boeynants (PSC) en Antoinette Spaak (FDF) gingen samen naar de eerste minister om te vragen of het regeerakkoord nog werd uitgevoerd of niet. Het jawoord van Martens betekende uiteraard niet dat de moeilijkheden waren opgelost. Voorzitter Van Miert van de Socialistische Partij gaf toe « dat het een ontzettend moeilijke onderneming zou worden... Als ik de reacties begrepen heb van de Parti Socialiste en van de andere Franstalige partijen dan schijnen zij dat (het aanbod om over de derde fase meteen te beginnen praten) te interpreteren als een breuk met het regeerakkoord. Ik vraag me af of zij daar de consequenties dan gaan uit trekken » (12).

---

(9) *La Cité,* 15 december 1979.

(10) Volgens de opvallend fel toegejuichte voorzitter van de CVP-jongeren waren de CVP-opties inzake Brussel en de regeringsontwerpen over de tweede faze « water en vuur ».

(11) BRT-Radiomagazine Actueel, uitzending 17 december 1979, 13 uur.

(12) BRT-Radiomagazine Actueel, uitzending 17 december 1979, 19 uur.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

« Het woord is nu aan FDF en PS » (13).

Daarmee besloot hoofdredacteur Goossens in *De Morgen* zijn eerste commentaar bij het CVP-congres. In *Het Volk* stelde Leo Marijnissen de zaken nog scherper : « Indien het FDF dit aanbod (om over fase 2 en 3 gelijktijdige onderhandelingen te voeren) aangrijpt om een politieke crisis uit te lokken, bewijst het zijn onverantwoordelijkheid en is zijn plaats niet in de regering » (14). Het FDF dacht er duidelijk niet aan meteen op te stappen : volgens het FDF-partijbureau waren de CVP-congres-resoluties in strijd met het regeerakkoord en dus konden de CVP-ministers niet in de regering blijven. De CVP-ministers moesten ontslag nemen. Feit was dat de CVP-ministers en ook premier Martens de resoluties van hun partijcongres hadden goedgekeurd. PS-voorzitter Cools ging niet zover dat hij het ontslag van de CVP-ministers vroeg, maar stelde toch dat de regeringsverklaring op de helling werd gezet door de besluiten van het CVP-congres. Zijn PSC-collega Vanden Boeynants onthield zich van elke commentaar.

Voor het Brusselse dagblad *Le Soir,* dat toen nog sterk aanleunde bij het FDF, was er geen twijfel meer mogelijk : « Présidents francophones reçus par M. Martens : la crise est ouverte » (15). Martens had het blijkbaar zelf ook zo begrepen : « Normaal gesproken zou het CVP-congres tot een politieke crisis hebben geleid » (16). De Senaatscommissie voor Institutionele Hervormingen had haar werkzaamheden opgeschort tot 9 januari, zodat men wat tijd had om een uitweg te zoeken, ook al geloofden maar weinigen nog in het mogelijk succes van een reddingsoperatie : « A quoi bon se battre pour un gouvernement réduit à la paralysie et dont le crédit est bien mince », zo titelde *La Libre Belgique* (17). Toch werd vrij snel een procedure gevonden om er uit te geraken. Na Nieuwjaar zou de regering antwoorden in de Senaatscommissie op vragen in verband met enkele knelpunten in de staatshervorming, zoals de bevoegdheden van de gewesten, de rechtskracht van de ordonnanties (de gewestwetten), de structuur van Brussel en vooral de financiële middelen voor de deelgebieden. Ook de werkgroep voor Brussel zou onder impuls van de regering geactiveerd worden. De derde en definitieve fase zou worden ingebouwd in de tweede fase. Ook FDF-minister Defosset

---

(13) *De Morgen,* 17 december 1979.

(14) *Het Volk,* zelfde datum.

(15) *Le Soir,* 18 december 1979.

(16) Interview verschenen in *Het Belang van Limburg,* op 18 december, maar afgenomen op de avond van het congres. In dat gesprek viel Martens opvallend scherp uit tegen de CVP-jongeren « die een manoeuver willen uithalen om het kabinet te doen struikelen ».

(17) *La Libre Belgique,* 18 december 1979.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

stemde in met dit voorstel van het Kernkabinet van dinsdag 18 december, maar zowel hijzelf als de eerste minister lieten meteen uitschijnen dat dit niet het jawoord betekende van het FDF zelf. Senator Lagasse pakte overigens uit met een soort ultimatum aan het adres van Martens. Nog vóór de stemming over de Rijksmiddelenbegroting in de Senaat, wenste hij een duidelijk en formeel antwoord van de premier op drie vragen betreffende de volwaardige drieledige gewestvorming, de financiële middelen en de rechtskracht van de ordonnanties. Lagasse kreeg voor zijn optreden geen steun van de andere Franstalige meerderheidspartijen, ook al was bij de PS-senatoren enige aarzeling ; het Franstalige front was blijkbaar niet zo stevig als sommigen wel wilden. Volgens PSC-voorzitter Vanden Boeynants was er trouwens helemaal geen front : « Il n'y a pas de front francophone, mais il y a bien des présidents francophones des partis de la majorité, qui se sont réunis » (18). Het antwoord van de eerste minister op de vragen van Lagasse kon niet bepaald worden geïnterpreteerd als een politieke overwinning voor die partij. Zoals men kon verwachten bevestigde Martens zijn trouw aan het regeerakkoord. Voorts werd duidelijk gesteld dat het nieuwe België « gebaseerd (zou zijn) op de erkenning van drie Gemeenschappen en drie Gewesten », maar, zo vervolgde de eerste minister toch, bepaalde elementen die nu al zo lang elke poging tot staatshervorming hypothekeren, zullen in de tweede fase worden geïntegreerd. Het FDF nam genoegen met dit antwoord en keurde de Rijksmiddelenbegroting goed ; vast staat dat PS en PSC op dat ogenblik al niet meer bereid waren het FDF te blijven volgen.

Het was nu wachten op de confrontatie van 9 januari als de regering in de Senaatscommissie zou antwoorden op de gestelde vragen. De kabinetschefs van acht ministers zouden hun eindejaarsdagen moeten spenderen aan het zoeken van oplossingen, aan het formuleren van antwoorden.

« Een maat voor niets. »

Al op 2 januari wist *La Cité* te melden dat de werkgroep, — werkgroep-Dehaene genoemd naar de kabinetschef van de premier die de besprekingen leidde —, een maat voor niets was. Het eindverslag van de werkgroep was volgens *La Cité* « plus un rapport d'anti-thèses qu'une base de positions communes » (19). Het dossier werd dan maar weer doorgeschoven naar het Kernkabinet, dat tijdens het eerste weekeinde van 1980 zou trachten het regeringsantwoord op de vragen van de senatoren op papier te zetten.

---

(18) *Le Soir*, 19 december 1979.

(19) *La Cité*, 3 januari 1980. Over de resultaten van de Werkgroep zie ook *Le Soir*, zelfde datum, en *De Morgen* van 4 januari 1980.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

De premier had intussen een brief gekregen van de FDF-voorzitster Spaak, waarin zij stelde dat voor haar partij « l'heure de la clarté ne peut être déférée » (20). PS-voorzitter Cools liet in *Le Peuple* horen : « Aucun diktat, aucun ukaze ne nous fera plier. Certes, des aménagements, des améliorations, des interprétations aux textes sont encore possibles » (21). Er kon dus toch nog wel ergens gepraat worden. De drie Franstalige voorzitters bleven tijdens de RTBF-TV uitzending « Faire le Point » van begin januari formeel op hun gemeenschappelijk standpunt : zo nodig, eventueel wel enkele technische verbeteringen van de regeringsteksten, maar geen nieuwe onderhandelingen (22).

Het weekeinde van 5-6 januari werd een druk vergader-weekeinde : zaterdagnamiddag vergaderden de ministers van het Kernkabinet. Zondagvoormiddag kwam de werkgroep-Dehaene nogmaals bijeen en 's middags was er weer Kernkabinet voor een nieuwe vergadering die pas maandagmorgen rond kwart over zeven zou eindigen. Zonder een formeel akkoord. Wel hadden de ministers aanvaard het voorstel « voor te leggen » aan hun partijinstanties. Volgens de eerste minister zouden de meeste ministers het voorstel ook verdedigen « maar ik mag dat niet zeggen van alle leden van het Kernkabinet. Op dit ogenblik moet ik zeggen dat er dus nog twijfels bestaan. Ik weet niet wat de reactie zal zijn van alle meerderheidspartijen » (23). Niet alleen het FDF zou negatief reageren, ook de PS bleef erg terughoudend.

Schematisch kwam het voorstel hierop neer (24) :

— artikel 3/4, waarmee de drieledige gewestvorming grondwettelijk werd bevestigd, wordt ingetrokken ;

— het gewest Brussel krijgt niet noodzakelijk dezelfde bevoegdheden als de twee andere gewesten ;

— voorstellen inzake het definitieve financieringssysteem zouden nu al in de wet worden ingebouwd ;

— reeds in de voorlopige fase worden bepaalde elementen in verband met Brussel in de wet ingebouwd ;

---

(20) *Le Soir,* 6 januari 1980. De brief wordt integraal in het blad gepubliceerd.

(21) *Le Peuple,* 5 januari 1980 : « Vertaling a.u.b. ! ».

(22) Zie ook de verklaringen van Vanden Boeynants tijdens de uitzending : « De nouvelles discussions sur le fond sont inimaginables et même inacceptables. Des améliorations peuvent certes intervenir, à condition qu'elles soient équilibrées. »

(23) Verklaring eerste minister Martens, BRT-ochtendnieuws van 7 januari 1980.

(24) Voor meer details over de verschillende voorstellen, zie J. BRASSINE, *La réforme de l'Etat,* CRISP, nº 874-875.

— de gewestwetten (ordonnanties) krijgen voorlopig geen kracht van wet.

Opvallend snel zegden de Franstalige christendemocraten formeel ja, zonder daarover overleg te plegen met PS en FDF. Bij de Franstalige socialisten moest vice-premier Spitaels, die het voorstel verdedigde, het afleggen tegen Cools en Dehousse. Cools bleef trouw aan zijn bondgenootschap met het FDF. Voor de PS betekende het voorstel « *proposé par le premier Ministre* une renégociation sans apporter aucune garantie quant au respect de la déclaration gouvernementale et au vote rapide de la régionalisation ». Dat de PS het voorstel zo krachtig afwees kwam wel als een verrassing over. Zowel de PS als het FDF riepen een Algemene Raad bijeen. Bij het FDF gebeurde dat dinsdagavond 8 januari en daar werd zoals verwacht het standpunt van het partijbureau dat het voorstel 's maandags al had afgewezen, ook bevestigd. De Franstalige socialisten zouden pas woensdagmorgen 9 januari bijeenkomen, wat betekende dat de politieke activiteit tot dan ook stilviel.

Het CVP-bureau had zich de maandagvoormiddag gunstig uitgelaten over het voorstel omwille « van de tendens die in het voorstel tot uiting komt om de derde fase van de staatshervorming nu niet te belasten en om te pogen de tweede fase met een nieuwe geest te bekijken ». Tegen 's avonds veranderde het CVP-partijbureau zijn standpunt, omdat « de uitspraken van het FDF en de PS over de conclusies van het Kernkabinet, het nutteloos en gevaarlijk (maken) het CVP-standpunt over de grond van de zaak bekend te maken. Op enkele punten die ons essentieel lijken in de staatshervorming, gaat deze tekst echter niet in de richting van de besluiten van het CVP-congres van 16 december » (25).

Overleven.

« Men stond gisteren even ver als tijdens de regeringsonderhandelingen een jaar geleden en er was geen valabele uitweg. » Zo concludeerde Van Erps in *De Nieuwe Gids* op 8 januari. Martens kon weliswaar terugvallen op het min of meer positief antwoord van CVP, SP en PSC, maar daartegenover stond het onomwonden « neen » van PS en FDF.

Daarbij kwam nog dat er duidelijk misverstanden bestonden over het voorstel en dan nog wat Brussel betreft. Volgens de PSC zou tzt. gepraat worden over Brussel én over het randgebied. Die versie werd prompt en formeel afgewezen door SP-voorzitter Van Miert. Die dubbelzinnigheid

---

(25) Verklaring Tindemans na afloop van de tweede bijeenkomst van het CVP-partijbureau.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

rond het Vlaamse randgebied rond Brussel lokte meteen heel wat vragen uit of er toch ergens werd gepraat over de grenzen van Brussel. Op vragen daaromtrent antwoordde CVP-voorzitter Tindemans nogal sybillijns : « Ik antwoord op die vraag niet, want u wil iets uitlokken dat al de zaken kan bemoeilijken » (26). In deze verwarde situatie werd de bijeenkomst van de Senaatscommissie voor Institutionele Hervormingen die voor 9 januari was gepland, uitgesteld. Martens ontving intussen één na één de voorzitters van zijn meerderheidspartijen, maar dat loste blijkbaar ook niet veel op. Toen hij na zijn gesprekken met de voorzitters dinsdagavond naar een nieuwe vergadering van het CVP-partijbureau trok, verklaarde hij « er niet zeker van te zijn dat men uit de crisis zal geraken ».

De buitenwereld gaf het kabinet alvast niet veel kansen op overleven. Woensdag 9 januari titelde *Le Soir* : « Les Ministres vont dire si le gouvernement doit démissionner ou non ». Toch had Martens intussen een nieuw voorstel uitgedokterd, dat schematisch als volgt kan worden samengevat :

— in een parlementaire werkgroep zouden alle representatieve partijen meteen beginnen aan een gesprek over de definitieve staatshervorming. Een nieuwe « Werkgroep van de 28 » ?

— de voorlopige fase valt weg eind 1982, voor zover tegen die tijd geen definitieve oplossing is gevonden ;

— in de voorlopige fase houdt men alles zo beperkt mogelijk ;

— elke aanpassing van de grondwet wordt uitgesteld ;

— de mini-overgangsgewestvorming moet eind februari door het Parlement goedgekeurd zijn. In die mini-gewestvorming kreeg het gewest Brussel enkele bevoegdheden minder dan Vlaanderen en Wallonië (o.a. de polders en wateringen, de ruilverkaveling, de industrialisering van de visvangst, enz.).

Dit nieuwe voorstel dat woensdagavond na zes uur vergaderen door het Kernkabinet werd aanvaard, werd donderdagmorgen 10 januari door de Kabinetsraad, m.a.w. door de volledige regering, goedgekeurd. Blijkbaar zonder veel moeilijkheden, want de vergadering duurde amper twintig minuten. De Algemene Raad van de Parti Socialiste had woensdagavond het licht op groen gezet : blijkbaar redeneerde men in de zin van beter « een » gewestvorming in de hand, dan wel « de » gewestvorming in de lucht. Ook bij de PSC werd het voorstel gunstig onthaald, maar het FDF

(26) Radiomagazine Actueel, uitzending 8 januari 1980, 19 uur.

is article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

stelde voorwaarden. Die partij maakte een ja-antwoord afhankelijk van waarborgen die de PS en de PSC haar moesten geven over de verdere afwikkeling van de volwaardige drieledige gewestvorming.

Tussen de drie Franstalige meerderheidspartijen werd druk overleg gepleegd, maar het viel wel op dat niet alle partners bij dat overleg even enthousiast waren. Zo ontkende PSC-vice eerste minister Desmarets na de kabinetsraad van 11 januari « formeel dat er ooit een geheim akkoord zou geweest zijn... het is geen Franstalig front, het is een gemeenschappelijke solidariteit, maar meer is er niet » (27). PSC-voorzitter Vanden Boeynants stelde voor de RTBF-radio uitdrukkelijk dat het in de Kabinetsraad bereikte akkoord « nooit afhankelijk is gesteld van het akkoord waarover vandaag wordt gesproken (d.i. het akkoord onder de Franstalige partijen) ».

Eerste minister Martens liet intussen duidelijk horen dat er « geen manœuverruimte meer was ». De beslissing van de Kabinetsraad « kan niet meer gewijzigd worden, er is geen enkele ruimte voor onderhandelingen en bovendien is de beslissing uiterst concreet genomen » (28). De FDF-ministers hadden in de Kabinetsraad geen enkel voorbehoud gemaakt, zo voegde hij er nog aan toe. Het was duidelijk dat binnen het FDF de al lang smeulende strijd tussen participationisten en zij die uit de regering wilden nu in volle scherpte tot uiting kwam. Bij de oppositionele groep voerden senator Lagasse en volksvertegenwoordiger Clerfayt het hoge woord.

Het Franstalige front.

Het FDF zou uiteindelijk toch ja zeggen, maar diezelfde vrijdag 11 januari, accepteerden de drie Franstalige partijvoorzitters een « geheim » akkoord, waarvan de inhoud nog diezelfde avond uitlekte. Het akkoord was op het middaguur onderhandeld op het kabinet van PS-minister Mathot : deelnemers aan het gesprek waren de socialisten Cools, Spitaels, Dehousse en Hoyaux, de PSC'ers Vanden Boeynants, Desmarets, Gramme en Hansenne terwijl het FDF voorzitster Spaak had gestuurd samen met de ministers Defosset en Persoons. Lagasse was er dus blijkbaar niet bij. Vanden Boeynants en Cools ondertekenden het akkoord niet « wegens tijdsgebrek ». Het akkoord omvatte vier punten :

— men zou samen optreden om de Franstalige Gemeenschap te beschermen : zeker tot eind 1982 zou men dezelfde standpunten verdedigen.

(27) Radiomagazine Actueel, uitzending 11 januari, 13 uur.
(28) Radiomagazine Actueel, uitzending 11 januari 1980, 13 uur.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Het FDF kon zijn partners niet bewegen tot formele waarborgen om het FDF tot dan in de regering te houden.

— men zou automatisch de grondwettelijke alarmbel (art. 38 bis Grw.) « in geval van misbruik » ten opzichte van de Franstalige Gemeenschap of ten opzichte van het Brusselse of het Waalse Gewest, aanwenden ;

— het akkoord inzake de verdeling van de Gemeenschapsgelden binnen de Franstalige gemeenschap wordt bevestigd (verdeling van de culturele gelden tussen Wallonië en Brussel) ;

— het gewest Brussel behoudt zijn volle bevoegdheid.

Een niet ondertekend akkoord tussen de Franstalige meerderheidspartijen, een nieuw voorstel van eerste minister Martens... zo te zien waren de onweerswolken overgedreven, maar het FDF wenste eerst andermaal zijn Algemene Raad te consulteren. De Algemene Raad is het hoogste beslissingsorgaan van het FDF en vergadert gewoonlijk achter gesloten deuren. Die zou pas maandagavond 14 januari bijeenkomen. Intussen lokte het Franstalig akkoord opvallend bitse en scherpe reacties uit en niet alleen in de Vlaamse pers. Martens zelf reageerde al zaterdagmiddag via een RTBF-radiodebat : hij noemde het akkoord ronduit ongrondwettelijk en strijdig met wet en openbare orde », dus onaanvaardbaar. Hij zou dat tijdens de wekelijkse televisieuitzendingen op zondagmiddag « Faire le point » en « Confrontatie » nog herhalen

Het CVP-partijbureau van maandag 14 januari oordeelde dat het Franstalig akkoord « het regeerakkoord in het gedrang zou brengen ». De CVP vroeg een onderhoud met de eerste minister omdat « men klaarheid wil over het al dan niet bestaan van zulk geheim akkoord en dat nog voor de Senaatscommissie voor Institutionele Hervormingen weer zou vergaderen ». Ook SP-voorzitter Van Miert ging bij Martens uitleg vragen. PS-vooriztter Cools en zijn PSC-collega Vanden Boeynants deden intussen al het mogelijke om de draagwijdte van het akkoord te minimaliseren. Dat bemoeilijkte dan uiteraard weer de verhoudingen met het FDF, waar de bijeenkomst van de Algemene Raad één dag werd uitgesteld. Uiteindelijk zou die Algemene Raad na urenlange discussies alleen maar overeenkomen om te zeggen dat de FDF-ministers geen ontslag moesten nemen. FDF-voorzitster Spaak stelde herhaaldelijk en uitdrukkelijk dat het akkoord tussen de Franstaligen een « correctie » betekende van de regeringsvoorstellen en precies die uitdrukking kwam bijzonder onhandig en zwaar over. Immers, hoe konden partijvoorzitters eenzijdig een in de Kabinetsraad overeengekomen beslissing corrigeren zonder dat tenminste alle meerderheidspartijen hun fiat gaven ?

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

De eerste minister had intussen tegenover de pers nadrukkelijk gesteld « dat een politieke moeilijkheid was ontstaan na de bekendmaking van het politiek akkoord van de Franstalige partijvoorzitters. Mevrouw Spaak, aldus de premier nog, heeft gezegd dat dit politiek akkoord de beslissing van de regering corrigeert. Inderdaad, ik ben van mening dat het politiek akkoord, het punt twee daarvan (dat is het automatisme bij het gebruik van de alarmbel) niet in overeenstemming is met de beslissing van de regering en ik houd bij aan de beslissing van de regering » (29). Na een nieuwe vergadering van het CVP-partijbureau, de avond van die 15e januari, stelde CVP-voorzitter Tindemans uitdrukkelijk dat precies dat tweede punt in ieder geval weg moest. De eerste minister had intussen op de middag andermaal de Franstalige voorzitters ontvangen, dit keer samen. Na dit tweede gesprek verklaarde Vanden Boeynants : « als men daarvan gebruik zou maken om een crisis uit te lokken, wel dan moet ik zeggen, dan begrijp ik van politiek niets meer ». Martens had de Franstalige voorzitters eerder elk om beurt ontvangen.

« L'Impasse des Impasses ».

Terecht titelde *Le Soir* woensdag 16 januari zo pessimistisch. In *La Cité* gaf André Méan intussen toe dat het akkoord van de Franstalige meerderheidspartijen, een politieke blunder was, waardoor men, zij het dan ongewild aan de Vlaamse meerderheidspartijen een voorwendsel had bezorgd om de regeringsovereenkomst niet uit te voeren « qu'elle trouve, sans doute, à ses yeux de plus en plus dangereux (puisqu'il est une ébauche du fédéralisme à trois tant abhorée). Cet accord des francophones est donc, indépendamment de son contenu, une sorte de faute politique, car il se retourne contre ceux qui l'ont signé... ».

Gemakshalve geven we een chronologisch overzicht van die woelige 16e januari.

— *8.30 uur :* eerste vergadering van het Kernkabinet dat het antwoord moet voorbereiden dat Martens zal geven op interpellaties in de Kamer over het regeringsbeleid. Het ontwerp-antwoord zou door de leden van het Kernkabinet worden voorgelegd aan de respectieve partijen.

— *10.15 uur :* Kernkabinet bijeen voor een tweede lezing. Het FDF staat geïsoleerd : de FDF-ministers stemmen niet in met de passus uit het antwoord waarin gezegd wordt dat « akkoorden tussen

(29) Radiomagazine Actueel, uitzending 15 januari 1980, 13 uur.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

partijen niet in strijd mogen zijn met de grondwettelijke opvattingen en evenmin de individuele vrijheid van de parlementsleden mogen beknotten ». Voor het FDF was dat al te zeer een uitholling van het tweede punt van het akkoord, het automatisch gebruiken van de alarmbel.

— *11 uur :* de eerste minister woont de vergadering van de Senaatscommissie voor Institutionele Hervormingen bij.

— *12 uur :* derde vergadering van het Kernkabinet. Het ontwerpantwoord wordt goedgekeurd, behalve door de aanwezige FDF-minister Outers, die zijn partij wil raadplegen.

— *14 uur :* de Kabinetsraad, met uitzondering van de FDF-ministers, aanvaardt het ontwerp-akkoord. De eerste minister vraagt dat de FDF-ministers de politieke conclusie zouden trekken uit hun houding en ontslag nemen, maar zij weigeren. Martens kondigt aan dat hij verslag zou uitbrengen bij de Koning.

— *14.55 uur :* de Kabinetsraad opnieuw bijeen. Tijdens een schorsing gaat Martens in alle stilte naar de Koning. Bij zijn terugkeer in de Wetstraat 16 ontvangt hij de FDF-ministers één na één, die hun weigering om het antwoord te aanvaarden, alleen maar konden bevestigen. Martens maakt met de FDF-ministers een nieuwe afspraak om half vijf. Intussen gaat hij opnieuw naar de Koning.

— *15.57 uur :* het persbureau Belga maakt het ontslag van de FDF-ministers bekend. Dat ontslag wordt om 16 uur gemeld door BRT- en RTBF-radio.

— *16.02 uur :* het persbureau geeft het officieel communiqué van het Paleis over het ontslag.

— *16.30 uur :* de FDF-ministers, die hun ontslag via de radio hebben vernomen, melden zich, zoals afgesproken, bij de eerste minister. Martens zou zich later in het Parlement openlijk verontschuldigen voor het feit dat het ontslag voortijdig was uitgelekt. Volgens Outers was met Martens om 14 uur afgesproken dat de FDF-regeringsleden alsnog overleg mochten plegen met hun politieke vrienden. Terwijl de FDF-ministers hun ontslag samen met de FDF-partijtop aan de pers probeerden uit te leggen, circuleerden in de Wetstraat al de namen van de Franstalige Brusselaars die de FDF'ers zouden vervangen. Er kwamen dus zeker geen nieuwe verkiezingen : de Franstalige partijen hadden het FDF niet meer nodig, ook al zou men nu een regering hebben zonder de vereiste dubbele meerderheid nodig

article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

om de gewestvorming in wetteksten om te zetten. Ook de zo besproken « majorité significative » in de drie gewesten was nu verloren. Nochtans had die eis wekenlang de vorming van het kabinet-Martens in het begin van 1979 bemoeilijkt. Bovendien was de regering niet meer paritair samengesteld, wat gedurende enkele dagen door de Franstalige meerderheidspartijen gebruikt zou worden als politiek wapen.

Artikel 88 van de Grondwet.

Zeventien januari werd weer één van die verwarde crisisdagen. Talloze tegenstrijdige verklaringen, over en weer geloop, terwijl Martens zich opsloot en elk contact met de pers en de buitenwereld ontweek. Het meest opvallende incident gebeurde die dag in de Kamer. Voor het eerst in de geschiedenis van België maakten de oppositiepartijen, in afwezigheid van de meerderheidspartijen overigens, gebruik van artikel 88 van de Grondwet : de eerste minister werd door de Kamer « gevorderd » om uitleg te komen geven. De eerste minister liet weten dat hij inderdaad zou komen, maar 's anderendaags om 10 uur, zoals de Kamer het eiste.. Intussen werkte hij nog maar een variante uit van zijn voorstellen inzake de staatshervorming. « La majorité se meurt, mais Wilfried Martens ne se rend toujours pas », zo werd in *Le Soir* van 18 januari geschreven. De belangrijkste punten uit het nieuwe voorstel, of beter gezegd uit de nieuwe versie van het voorstel waren :

— De Brusselse bicommunautaire instellingen komen in de bevoegdheid van de twee Brusselse culturele staatssecretarissen, die zelf toegevoegd worden aan de eerste minister ;

— In de parlementaire werkgroep voor de definitieve staatshervorming zou men eerst en vooral een akkoord nastreven over de verdeling van de bevoegdheden. Dat akkoord zou definitief en onomkeerbaar zijn.

Terzelfdertijd moest men zorgen voor stevige waarborgen om de afgeslankte gewestvorming door het Parlement te krijgen, zeker nu het kabinet-Martens in het Parlement niet meer beschikte over de noodzakelijke meerderheid. Uit de reacties van de meerderheidspartijen bleek intussen dat iedereen een crisis met verkiezingen wilde vermijden. Er kon derhalve nog gepraat worden.

Zoals beloofd ging de eerste minister vrijdagmorgen naar de Kamer, vergezeld van zijn drie vice-eerste ministers. Tot een debat kwam het niet, omdat de eerste minister, zoals verwacht, stelde dat de regering

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

gewoon niet kon antwoorden omdat ze niet paritair was samengesteld en dus ongrondwettelijk was. De oppositie interpelleerde toch, maar dat was dan meer symbolisch, want daarbij bleef het. Volgens J. Brassine was het antwoord van de eerste minister een louter politieke beslissing. Op basis van vroegere adviezen van de Raad van State « on peut penser que le gouvernement aurait pu prendre la décision de répondre aux interpellations. L'aspect politique a prévalu et le premier ministre a jugé qu'il valait mieux ne pas répondre » (30). Vooral de PSC wilde van geen parlementair werk meer weten zolang de regering niet opnieuw paritair was samengesteld. PSC-voorzitter Vanden Boeynants eiste bovendien dat er « binnen de 24 uur een klare en duidelijke situatie zou zijn. Binnen die tijd moest de eerste minister, en niet de regering, een nieuw voorstel voorleggen, zoniet « is de toestand waarschijnlijk hopeloos geworden » (31). Vanden Boeynants werd in die houding gesteund door Cools : Martens kreeg van de Franstaligen zowat het weekeinde om er uit te geraken. « Je crois que mardi effectivement Monsieur Martens doit savoir s'il peut compléter son gouvernement ou si il doit donner sa démission au Roi » (32).

Martens had intussen wel één zorg minder : de staking van de artsen, apothekers en tandartsen was intussen doodgebloed. Officieel werd de staking opgeschort omdat er geen regering meer was, maar het was voor iedereen wel duidelijk dat de actie sinds enige tijd aan het uitsterven was.

Vrijdagmorgen werd in het Kernkabinet nog maar eens een voorstel uitgewerkt, zij het dan na twaalf uur vergaderen. Men zou meteen beginnen praten over de definitieve staatshervorming. Tevens werd overeengekomen dat de deelregeringen pas na 1982 autonoom zouden worden, voorzover intussen de nodige waarborgen werden gevonden voor de Vlamingen in Brussel. De bicommunautaire instellingen in de hoofdstad bleven onder de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de twee culturele staatssecretarissen, die in geval van betwisting niet naar de eerste minister zouden gaan, maar naar de paritair samengestelde kabinetsraad. Eind 1982 zou het dotatiesysteem vervangen worden door een definitief financieringssysteem. Aangezien de herziening van de Grondwet werd uitgesteld, zou de uitbreiding van de culturele autonomie tot de persoonsgebonden aangelegenheden ook worden uitgesteld tot later. De overgangsgewestvorming zou alvast van kracht blijven tot eind 1984, m.n. tot halfweg de volgende legislatuur. Die verlenging van de overgangsgewestvorming werd aan Franstalige kant ervaren als een overwinning : het voorlopige zou wel definitief

(30) J. BRASSINE, o.c., blz. 45.

(31) PS-voorzitter Cools in Radiomagazine Actueel, uitzending 18 januari 1980, 13 uur.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

worden. De Franstalige meerderheidspartijen betoonden het snelst en het duidelijkst hun instemming met dit nieuwe voorstel. Bij de PS gebeurde dat de zondag op een extra-congres, met 486 stemmen voor tegen 73 neen en 30 onthoudingen. Wel werd aangekondigd dat de Franstalige socialisten binnen de drie maanden een evaluatiecongres zouden houden. De Parti Social Chrétien keurde maandagvoormiddag eenparig het jongste voorstel van Martens goed, maar stelde als voorwaarde dat de gewestvorming vóór Pasen zou zijn goedgekeurd door het Parlement. Aan Vlaamse kant had men meer moeite met het nieuwste voorstel. De Vlaamse socialisten zegden weliswaar « ja », maar over de juiste draagwijdte van dat positief antwoord ontstond enige verwarring. De grootste moeite had Martens met zijn eigen partij, de Christelijke Volkspartij. Het CVP-partijbureau vergaderde zoals gewoonlijk maandagmorgen, maar besliste 's avonds opnieuw bijeen te komen. Tevens werd een partijraad samengeroepen op diezelfde avond. De sfeer in de wandelgangen van de partijraad was zeer gespannen en vooral verward. De vergadering verliep achter gesloten deuren, maar die deuren waren dan toch niet zo goed gesloten dat de pers niet de nodige flarden kon opvangen van de discussies binnen. De gespannen sfeer van de wandelgangen was duidelijk overgeslagen naar de vergaderzaal, waar velen niet goed meer wisten waarover men het nu eigenlijk nog had. De deelnemers beschikten over een tekst van acht bladzijden met vragen en opmerkingen bij het jongste voorstel, het voorstel van vrijdag 19 januari. Dat voorstel moest worden ingebouwd in het akkoord van 16 jaunari, dat dan weer gebaseerd was op de voorstellen van 10 januari... Wie dan wel nog precies begreep waar men precies aan toe was, had nogal wat bezwaren tegen de volharding van Martens om altijd weer met nieuwe voorstellen voor de dag te komen. Uit gesprekken in de wandelgangen kwam vaak de klacht naar boven dat Martens beter had afgehaakt, in plaats van zijn partij te verplichten nu dwars te liggen. Het ging vooral tegen het verlengen van de overgangsgewestvorming tot 1984 : men wilde voor eind 1982 iets voor Brussel. De partijraad die tot na middernacht duurde eindigde in feite onbeslist : officieel werd « ja » gezegd, maar het partijbureau of het partijbestuur kreeg het laatste woord om te zeggen of men nu al dan niet nog eerst een partijcongres zou bijeenroepen om een oordeel te vellen over de voorstellen van Martens. Na de bijeenkomst van de partijraad, stelde voorzitter Tindemans dat bij de besprekingen tussen de coalitiepartners nog vijf punten ter sprake zouden komen : de waterverdragen, het definitief financieringssysteem voor de deelgebieden, de waarborgen voor de Vlamingen in Brussel, de grenzen van de deelgebieden en de financiering van de persoonsgebonden zaken. Tindemans verklaarde uitdrukkelijk dat hij die punten ter sprake zou brengen in akkoord met

This article from Res Publica is published by Eleven International Publishing and made available to anonieme bezoeker

SP-voorzitter Van Miert. Dat deed vragen rijzen rond het jawoord dat de SP 's morgens had gegeven en die twijfel werd nog versterkt toen SP-minister Claes dinsdagmorgen aan de eerste minister een brief kwam overhandigen, waarin het ja van de SP formeel werd bevestigd. Een over en weer geloop dat aanleiding gaf tot heel wat misverstanden (32). De CVP liet dus op zich wachten en intussen was het al dinsdag geworden, de dag waarop Vanden Boeynants en Cools een klare en duidelijke situatie wilden. Eerstgenoemde had intussen laten blijken dat hij zonder enig enthousiasme mee zou opstappen : « Ce ne sera pas dans l'enthousiasme que nous le défendrons, mais avec le sentiment que c'est la seule solution possible » (33).

Na veel vergaderen en veel over en weer geloop, zou de CVP uiteindelijk ook ja zeggen, weliswaar met sterk voorbehoud. Zo eiste de CVP o.m. :

— dat er geen parallelisme zou zijn tussen de afwikkeling van de staatshervorming en de versoberingswet ;

— dat het definitieve financieringssysteem voor de deelgebieden moest gebaseerd zijn op eigen fiscaliteit ;

— dat nog voor de komende gemeenteraadsverkiezingen van eind 1982 wettelijke waarborgen werden gevonden voor de Vlamingen in Brussel, onder meer op het gemeentelijk vlak.

Het feit dat de afgeslankte gewestvorming zou duren tot 1984 werd blijkbaar aanvaard, maar men stelde wel dat nog tijdens deze legislatuur werk zou worden gemaakt van de definitieve staatshervorming. Binnen de CVP-top zou de eerste minister voor zijn voorstel nogal wat steun gekregen hebben van de vertegenwoordigers van wat men gewoonlijk « de standen » noemt, met name het ACW, de Boerenbond en het NCMV, die van geen crisis met verkiezingen wilden weten.

Met het jawoord van de CVP op zak kon Martens I zijn kabinet omvormen tot Martens II. Het werd een CVP/PSC-SP/PS kabinet dat zoals gezegd niet meer beschikte over de vereiste meerderheid om de gewestvorming op eigen krachten door het parlement te laten goedkeuren. De drie FDF-ministers werden vervangen door de Franstalige socialisten Baudson en De Groeve, terwijl mevrouw Goor van de PSC als minister, voorzitter werd van de Brusselse Gewestregering. Haar partijgenoot Maystadt kreeg bij zijn staatssecretariaat van het Waalse Gewest ook de

(32) *De Morgen*, 23 januari 1980 : « Nacht van de CVP : het gewilde misverstand ».
(33) *Dimanche Presse*, 20 januari 1980.

is article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

bevoegdheid voor de « gezondmaking van de verlaten industriële oorden », dit ten nadele van zijn Waalse collega Anselme van de PS. Een ander PSC minister, Gramme, die al minister was van Binnenlandse Zaken en van de Hervorming van de Instellnigen, kreeg er nu ook nog het Wetenschapsbeleid bij. De PSC haalde manifest de grootste winst uit het vertrek van het FDF.

Parallelisme

In de twintig bladzijden lange regerings*mededeling* van het nieuwe kabinet werd het woord « parallelisme » niet gebruikt, toch wenste de regering « dat zowel de programmawet als de ontwerpen van Gewest- en Gemeenschapswetten op korte termijn en met gelijke tred worden afgehandeld ». Voor de fractieleider van de CVP in de Kamer, Karel Blanckaert, kon er van parallelisme geen sprake zijn : « Onderscheiden materies, zoals de staatshervorming en de programmawet aan elkaar binden is vooreerst het parlementair immobilisme zelf organiseren, de parlementaire creativiteit uithollen en het normale werk van de Kamer onmogelijk maken... Alles samenkoppelen wordt door ons uit zuiver parlementaire fierheid verworpen ». Zijn Franstalige socialistische collega Brouhon stelde even duidelijk dat de programmawet en de staatshervorming wel samen zouden worden afgewerkt : « Pour nous parlementaires socialistes, la discussion de la loi programme à la Chambre, avec toute l'importance que nous y attachons, sera exactement réalisée au même rythme que se dérouleront les débats relatifs au projet sur la régionalisation au Sénat ». Het wantrouwen was met andere woorden ingebouwd. Toch kreeg Martens II het vertrouwen met 119 stemmen tegen 52 neen en 8 onthoudingen. « A quand la prochaine crise ? », zo vroeg het Brusselse weekblad *Spécial* op 1 februari. Niet ten onrechte want al gauw zou blijken dat *La Cité* gelijk had toen het schreef dat geen enkel probleem fundamenteel was opgelost.

Hoofdstuk II. — **Martens II wankelt...**

Eind januari 1980 leek alles weer op goede banen. De staatshervorming werd naar de Senaat toegespeeld en niet naar de Kamer, omdat de coalitie in de Senaat over de vereiste meerderheid beschikte. De Kamerleden zouden zich bezighouden met de programmawet of versoberingswet, daarvoor had men immers maar een gewone meerderheid nodig. De politieke aandacht werd nochtans van meetaf toegespitst op de Senaatscommissie die de overgangsgewestvorming moest onderzoeken. Van meetaf bleek duidelijk dat vooral de CVP-commissieleden de regeringsontwerpen

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

zeer grondig zouden bestuderen. Pas op 19 maart kon de bespreking van de overgangsgewestvorming in de openbare vergadering van de Senaat beginnen. De optimisten meenden dat één week wel voldoende zou zijn, hooguit twee voor beide ontwerpen samen. De overgangsgewestvorming was inderdaad verspreid over twee ontwerpen : één daarvan kon het stellen met een normale meerderheid, maar het andere vereiste een dubbele meerderheid.

De eerste dag van de besprekingen in de openbare vergadering werd vrijwel uitsluitend in beslag genomen door de vraag tot welke taalgroep PVV-senator mevrouw Bernaerts nu wel behoorde. Ze werd immers « toevallig » verkozen als « Vlaamse » senator in een « Franstalig arrondissement », maar in de Franstalige Cultuurraad werd zij geweigerd, terwijl de Nederlandse Cultuurraad bij het standpunt bleef dat ze in de Franse raad thuis hoorde. Met het oog op het vastleggen van de meerderheid in beide taalgroepen, was deze discussie dus niet helemaal zinloos, ook al werd er een hele dag aan gespendeerd. Precies diezelfde woensdag 19 maart begon de Kamer met de bespreking van de versoberingswet en dat in een opvallend lusteloze en onverschillige sfeer. De voltallige PS-fractie was ingeschreven op de sprekerslijst : zodoende kon men de gelijktijdige vooruitgang van de besprekingen in Kamer en Senaat goed volgen. In de Senaat schoot het werk alvast niet op : aan het einde van de eerste week had men 3 van de 69 artikelen van de bijzondere Gewest- en Gemeenschapswet afgehandeld. Bij de stemming over artikel 1, waarin de drieledige gewestvorming « bij overgangsmaatregel » wordt vastgesteld, geraakte de regering met de hakken over de sloot, dank zij de steun van de Franstalige oppositie.

Uitstel.

De sceptici voelden meteen dat ze gelijk zouden krijgen : het wantrouwen dat bij de totstandkoming van Martens II zo zwaar had doorgewogen, was niet van aard om een normaal politiek samenleven binnen de coalitie mogelijk te maken. Daarbij kwam nog dat de Senatoren geacht werden iets goed te keuren waarvan men geredelijk kon aannemen dat het uiteindelijk niet door de Kamer zou geraken, ook al bleef de eerste minister geloven in een heruitgave van wat bij de grondwetsherziening van 1970 was gebeurd, toen de liberalen vanuit de oppositie voor een wisselmeerderheid zorgden. De Parti Réformateur Libéral (PRL) deed wel een aanbod, maar stelde daarbij zoveel voorwaarden dat het aanbod niet ernstig werd genomen.

Dinsdag 25 maart waren de Senatoren aan artikel 5 toe van de bijzondere Gewest- en Gemeenschapswet. Dat artikel voorzag dat de FDF-

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

parlementsleden Clerfayt en Mathieu, beide uit het Vlaamse randgebied rond Brussel nu al zitting zouden hebben in de Brusselse Gewestraad. De CVP-senaatsfractie vroeg de bespreking van artikel 5 uit te stellen tot eerste minister Martens uit Spanje was teruggekeerd, waar hij een officieel bezoek bracht. Het ging duidelijk niet om technische problemen, er was politieke herrie. Op de regeringsbanken zaten immers op dat ogenblik negen regeringsleden, onder wie de twee ministers voor de Hervorming van de Instellingen. Geen van hen drong aan op voortzetting van het debat. De premier kwam dan maar haastig terug uit Madrid, zodat hij woensdagmiddag weer in de Senaat was. Op het middaguur had hij een langdurige ontmoeting met de CVP-fractie van de Senaat, waar hij nogmaals stelde dat de regering zou zorgen voor waarborgen ten gunste van de Vlamingen in Brussel. Bij geheime stemming binnen de fractie zegden toen 39 leden akkoord te gaan met artikel 5, terwijl 7 leden neen zegden en 3 zich onthielden. Drie fractieleden waren afwezig. De CVP-senatoren uit Brussel en omgeving bleven bij hun afwijzende houding. Niettegenstaande deze negatieve stemming — 7 neen stemmen was te veel om er door te geraken in de openbare vergadering — gaven de woordvoerders van de fractie én de eerste minister na de bijeenkomst een zeer optimistische indruk over het verdere verloop van de gebeurtenissen.

De openbare vergadering begon 's middags niet met artikel 5, maar met het nogal sensatieverwekkend ontslag van PRL-senator Perin : hij stelde niet meer te geloven in de Belgische Staat en er dus ook geen parlementair vertegenwoordiger te kunnen van zijn. Toen artikel 5 na veel over en weer geloop omdat men eerst de vervanger van Perin moest introduceren, toch aan bod kwam, werd een verklaring verwacht van de eerste minister, maar die kwam er niet. De CVP-fractie stelde ook geen vragen, wat uiteraard reactie uitlokte bij de oppositie die zich afvroeg waarom de CVP-senatoren daags voordien niet wilden praten over artikel 5 en waarom men nu zweeg, nu de eerste minister alle gewenste uitleg kon geven. Bij de stemming haalde het artikel net één stem te kort : 5 CVP-senatoren hadden zich onthouden en 4 stemden tegen (34). Artikel 5 was dus verworpen. Meteen werden in de Kamer de besprekingen over de versoberingswet ook stilgelegd. De regering had daar overigens nog geen uitsluitsel kunnen geven aangaande amendementen bij die versoberingswet, die waren ingediend door leden van de meerderheid. Men zat vast, maar Martens week niet. Met maar één stem tekort zou men wel een uitweg vinden : artikel 5 werd naar een tweede lezing verwezen en intussen zou men de rest van het ontwerp afhandelen.

---

(34) Stemden tegen : Staels, D'Hondt, De Bondt, De Meyer. Onthoudingen kwamen van de Serrano, Lindemans, De Kerpel, Panneels en Storme.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Het werden weer dagen van zenuwachtig her en der geloop met tegenstrijdige verklaringen, maar toch zag het er naar uit dat Martens de eerste verjaardag van zijn kabinet (begin april) zou kunnen vieren. Men kwam immers binnen de meerderheid tot een zoveelste pakket met enerzijds regeringsamendementen op de versoberingswet en anderzijds een verklaring van de regering in verband met de staatshervorming. Daarin werd formeel beloofd dat het volgende parlement grondwetgevende bevoegdheid zou hebben : voor Brussel kwam er een formele belofte inzake de waarborgen vóór 1982. Een belofte, van waarborgen « hier en nu » was geen sprake. « Martens wil met beloften CVP-senatoren inpalmen », zo titelde *De Standaard* op 1 april.

« Ja, ik kom er door. »

« Ja, ik haal het », zo reageerde Martens (35). De premier herinnerde er aan « dat meer dan tachtig procent van de CVP-senatoren zich naamloos en buiten alle tactiek om (hadden uitgesproken) voor het ontwerp 261. Dat is de ware toestand ». Steeds volgens Martens zou het « voor sommige oppositieleden (in de Kamer) moeilijk zijn om de gewestvorming te saboteren ». De premier hoopte duidelijk nog altijd op wisselmeerderheden in de Kamer, maar intussen moest hij het reeds verworpen artikel 5 nog door de Senaat loodsen, waar hij officieel wel over de nodige meerderheid beschikte.

In een korte verklaring bij het begin van de ochtendzitting van 2 april herhaalde de eerste minister dat de regering « in elk geval voor de gemeenteraadsverkiezingen van 1982 waarborgen voor de Brusselse Vlamingen zou inbouwen in het raam van een globale oplossing van de staatshervorming ». Een belofte die op applaus werd onthaald, ook op de CVP-banken. Na de premier kwamen, zoals was afgesproken tussen de meerderheidspartijen de fractieleiders van de meerderheidspartijen aan het woord. De verklaring van PS-fractieleider Delmotte, die stelde dat de Franstalige socialisten zeer gehecht bleven « au respect de *toutes les minorités* de ce pays. Nous serons donc heureux de voir confirmer leurs droits dans la phase *définitive* de la réforme de l'Etat, qui implique un accord global. En effet, conforter les uns sans apaiser les autres serait pour nous inacceptable ». De fractieleiders van de CVP en de SP, die nadien aan het woord kwamen, gingen aan de verklaringen van Delmotte voorbij, maar toen vroeg senator Leo Lindemans van de CVP (Brussel) het woord : hij kondigde aan dat hij voortaan « neen » zou stemmen uit protest tegen wat hij noemde de « beledigende » uitlatingen van Delmotte. Lindemans

(35) Vraaggesprek in *Knack*, 2 april 1980.

nam het niet dat Delmotte de Vlamingen Brussel gelijkgesteld had met « een » minderheid. Het was meteen duidelijk dat artikel 5 ook in de tweede lezing er niet zou doorgeraken.

This article from Res Publica is published by Elsevier International Publishing and made available to Gent University.

In hoever de verklaring van Delmotte de doorslaggevende factor was in het gebeuren, is uiteraard moeilijk te achterhalen. Wel is het manifest dat Delmotte iets te duidelijk had gesproken. De opvallende aanwezigheid in het halfrond van de Senaat van de zieke CVP-senator Van Herreweghe met een brede sjaal rond hals en mond, zou niet veel helpen. De ochtendvergadering liep in de grootste verwarring ten einde. De opposanten bij de CVP werden veel gevraagde figuren : niet alleen in de wandelgangen, maar zelfs in het halfrond werden ze om de haverklap door een collega aangesproken, duidelijk om hen tot betere gevoelens te brengen. Vooral de ACV-vertegenwoordigers binnen de CVP deden daarbij hun best om overtuigend te zijn. Van zijn kant probeerde Martens naar verluidt op het middaguur Lindemans nog te verzoenen met Delmotte. Er werden allerlei uitwegen gesuggereerd, bijvoorbeeld dat Delmotte na de middag in de openbare vergadering een soort rechtzetting zou geven, maar daarvan wilde de PS-fractie niet weten. Ook zou het FDF gevraagd zijn zich welwillend te tonen. Om 14 uur was het in de Senaat de sfeer van de grote dagen. Op de voor hen voorbehouden tribune bemerkte men tientallen volksvertegenwoordigers, dicht opeen. De PS-fractie en de CVP-senatoren lieten op zich wachten : alleen bij de PSC was van zenuwachtigheid niet veel sprake. Rond half vier pas trokken de fractieleiders van de vier meerderheidspartijen zich andermaal terug. Bij de CVP bleef de stemming negatief. Intussen liepen de aanwezige regeringsleden, onder wie Martens, over en weer, niet goed wetende wat en hoe.

Even voor vier uur ging dan toch de bel voor de stemming over artikel vijf. Op vraag van het FDF, daarin gesteund door CVP-senator mevrouw Staels, werd de stemming over het artikel gesplitst per alinea. Zodoende werd het eerste deel van het artikel waarin de samenstelling van de Waalse Gewestraad werd beschreven, zonder moeite goedgekeurd. Bij de tweede alinea over de Brusselse Gewestraad werden paragraaf 1 en 2 dank zij de stemmen van het FDF goedgekeurd, maar bij alinea 3 liep het mis op de CVP-banken. Zeven senatoren stemden tegen en er was één onthouding. Bij de stemming over het volledig artikel werd deze negatieve houding bevestigd : 117 ja, 61 neen en 2 onthouden, dat was 5 stemmen tekort voor de vereiste 2/3 meerderheid. Bij de CVP waren er zes neen-stemmen, vooral uit Brussel en omgeving : Lindemans, De Kerpel, De Bondt, De Meyer, Dhondt en Staels. Hun partijgenoten Storme en Panneels hadden zich onthouden. Het was 16.10 uur, woensdag 2 april 1980. De eerste minister vroeg meteen de schorsing van de bespreking van het ontwerp « sine die » ; in de wandelgangen hoorde men al moge-

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

lijkheden om er uit te geraken, zo zou men bijvoorbeeld artikel 5 als een afzonderlijk wetsontwerp kunnen indienen. Niettegenstaande de eerste minister in de voormiddag de goedkeuring van artikel 5, dat nu al een tweede keer was verworpen, als een vertrouwensvotum had aangekondigd, was er toch geen sprake van ontslag. Wel werd de Koning, die met vakantie in Spanje was, gevraagd terug te keren. Tot zolang zou men noodgedwongen in het ongewisse moeten blijven over het verdere verloop van de gebeurtenissen, meer bepaald over het voortbestaan van het kabinet-Martens, dat nu op één dag na net één jaar oud was en al aan zijn tweede val toe was. Officieus hoorde men wel zeggen dat het Staatshoofd wellicht het ontslag van het kabinet zou weigeren.

PS-fractieleider Delmotte liet van zijn kant intussen weten in een verklaring aan het persbureau *Belga* dat hij alvast bereid was de door hem gebruikte term « minderheid » te motiveren, maar, zo voegde hij er aan toe, niemand heeft enige uitleg gevraagd. Wel was het voor hem duidelijk uit de cijfers dat de Vlamingen in Brussel inderdaad een minderheid waren, maar dat « hun rechten verschillend zijn van die van andere minderheden ».

Terloops : de stemming in de Senaat was de eerste concrete toepassing van de zgn. grendelgrondwet van 1970 : de grendel werkte hierbij wel in het nadeel van de Franstaligen.

Een jaar regering Martens.

Precies op de eerste verjaardag van zijn regering, intussen toch grondig gewijzigd in haar samenstelling na het vertrek van het FDF, diende de eerste minister het ontslag van zijn kabinet aan te bieden aan de Koning. Zoals verwacht, hield de Koning zijn antwoord in beraad.

Aan Franstalige kant, PSC en PS stond men duidelijk op één lijn : op initiatief van de voorzitters van die twee partijen werden de andere Franstalige partijen uitgenodigd voor een gezamenlijk overleg, dat al op vrijdag 4 april plaatshad, weliswaar zonder tastbare resultaten. Aan Vlaamse kant ging het tussen de twee meerderheidspartijen duidelijk minder vlot : de Vlaamse socialisten verweten de christendemocraten « grote dubbelzinnigheid », terwijl de CVP haar vertrouwen bevestigde in de CVP-regeringsleden, maar ook in de CVP-senaatsfractie.

Martens zelf zou trachten een oplossing te vinden binnen de meerderheidspartijen. Volgens de mededeling van het Paleis moest dit « op korte termijn » gebeuren, wat algemeen werd vertaald als « enkele dagen na Pasen ». Na weer veel vergaderen en overleg, was er inderdaad woensdagmiddag 9 april al één definitief punt : de Koning had het ontslag van het kabinet-Martens aanvaard. Uit talrijke gesprekken had Martens moeten

article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

besluiten dat zelfs het minimale vertrouwen ontbrak om met dezelfde partners opnieuw rond de onderhandelingstafel te gaan zitten. Niemand wenste nochtans nieuwe verkiezingen, dus moest men naar andere uitwegen zoeken : een herschikt christendemocratisch-socialistisch kabinet met een minimumprogramma, een christendemocratisch minderheidskabinet of een regering van nationale eenheid, een regering met de drie traditionele politieke families. Het moest in ieder geval snel gaan : parlementsverkiezingen vóór de grote vakantie, waren alleen mogelijk als nog vóór begin mei het parlement werd ontbonden. PVV-voorzitter De Clercq liet weten dat voor de Vlaamse liberalen het nieuwe kabinet zich prioritair zou moeten bezig houden met de economische, financiële en sociale problemen. En in het CVP-ledenblad *Zeg* van 11 april kon men lezen : « De overgrote meerderheid van de CVP-leden vraagt vandaag geen staatshervorming. Onze mensen liggen niet wakker van een hertekening van de staatsstructuren. Zij wensen dat de regering zich bezig houdt met de economische toestand en met het redden van de frank ». De Volksunie drong van haar kant aan op een Vlaams crisisberaad, wat ruim een jaar later schuchter op gang zou komen binnen de Vlaamse Raad. De Franstalige partijen pleegden intussen regelmatig samen overleg ; overeengekomen werd dat geen van hen in een regering zou gaan als die niet op korte termijn de gewestvorming zou realiseren. Volgens PS-voorzitter Cools, zou men bijvoordeeld een regering op de been kunnen brengen, desnoods met de liberalen er bij, die alleen maar de gewestvorming tot stand zou brengen om dan naar verkiezingen te gaan (36).

Willy Claes, informateur.

Zaterdag 12 april kreeg de Vlaamse socialist Claes andermaal de opdracht na te gaan hoe een regering snel kon worden gevormd die de economische, sociale en budgettaire problemen aankon (37). De nieuwe regering moest wel over voldoende meerderheid beschikken, aldus steeds de mededeling van het Koninklijk Paleis, om de staatshervorming te realiseren. Het zou dus een regering worden, ruimer dan het kabinet van christendemocraten en socialisten : voor de christendemocraten mocht het mét de liberalen, dat was bekend, terwijl Cools zijn veto tegen de liberalen had laten vallen. SP-senator Wijninckx verklaarde van zijn kant dat niemand mocht worden uitgesloten (38). De liberalen waren dus de

(36) Verklaring van Cools tijdens een toespraak in Barvaux, *Le Soir*, 14 april 1980.

(37) Bij de vorming van het eerste kabinet Martens, na de verkiezingen van december 1978 was hij eerst informateur en nadien samen met Nothomb (PSC) bemiddelaar.

(38) *De Morgen*, 14 april 1980.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

gevraagde partij. PVV-voorzitter De Clercq herinnerde er nogmaals aan dat voor zijn partij de strijd tegen de crisis prioriteit had : « Wanneer we daarover onder de drie nationale partijen, zo hoop ik, een consensus kunnen bereiken, met het oog op een doeltreffend beleid, dan zijn we bereid te praten over die staatshervorming » (39). Steeds volgens De Clercq zou de regering proberen overeenstemming te bereiken over de krachtlijnen van de staatshervorming, en vanuit de krachtlijnen zou men dan de uitvoering van de staatshervorming toevertrouwen aan het parlement (40). Zijn Franstalige collega van de PRL, Jean Gol vond evenzeer dat de sociale, economische en financiële problemen eerst moesten worden aangepakt, maar even prioritair was voor hem de gewestvorming.

Na zijn eerste weekeinde « informateur » kon Claes volgende samenvatting geven van de toestand :

— een drieledig kabinet was niet uitgesloten, ook al was er bij de Vlaamse socialisten nog voorbehoud voor het liberaal sociaal economisch programma ;

— de Franstaligen bleven de gewestvorming koppelen aan het sociaal-economisch programma, terwijl de CVP van zulke koppeling niet wilde weten, daarin alvast gesteund door de PVV.

Intussen was het wel opvallend dat de PSC van Vanden Boeynants zich losweekte uit het Franstalige front : meer en meer werd stelling genomen zonder te wachten op de andere Franstalige partijen. Voor de informateur kwam het er blijkbaar vooral op aan de juiste procedure te vinden om iedereen rond de tafel te brengen. En dat zou dan wel met de liberalen zijn, ook al dachten sommigen bij de PS nog aan een uitbreiding naar het FDF toe. Op 17 april 's avonds kon de informateur aan de Koning meedelen dat de weg vrij was voor een formateur, die kon gaan praten met de twee socialistische, twee christendemocratische en de twee liberale partijen, een zespartijenoverleg dus met de drie traditionele politieke families. In een eerste periode, die een dag of vijf zou duren, kon men een algemene discussie houden. Dat gesprek zou dan in een tweede etappe worden uitgediept.

Dat zou dan weer op twee vlakken gebeuren en vooral gelijktijdig moeten zijn voor het sociaal-economische en de staatshervorming. Die gelijktijdigheid maakte het de opposanten bij de PVV, — naar verluidt vooral geleid door o.m. oud-partijvoorzitter Grootjans —, gemakkelijk om te stellen dat de partij, die electoraal gunstig lag, niets of weinig te ver-

(39) Radiomagazine Actueel, uitzending 15 april, 19 uur.
(40) Zie o.m. *Le Soir*, 15 april, en *Knack*, 16 april 1980.

Article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

wachten had van regeringsdeelneming. De liberalen werden geacht hun antwoord te bezorgen aan de informateur ten laatste om 17 uur, maar het werd ruim half zeven vooraleer de twee liberale partijvoorzitters bij de informateur arriveerden met het ja van hun partijen. PRL-voorzitter Gol was inderdaad naar het hoofdkwartier van de Vlaamse liberalen gekomen, toen bleek dat het gesprek daar zeer moeilijk verliep.

In de vroege namiddag van vrijdag 18 april werd zoals algemeen verwacht, Wilfried Martens belast me de vorming van een nieuw kabinet. Hij zou vanaf de volgende maandag, 21 april besprekingen beginnen met de zes partijen die de informateur voor hem had weten te overtuigen van de noodzaak om het samen te proberen. Het zou een regering van nationale eenheid worden met zes partijen maar met de drie traditionele politieke families. Als uiterste datum om met de onderhandelingen rond te zijn werd 9 mei voorop gesteld, zoniet werden het verkiezingen.

Naar een drieledig kabinet met zes partijen.

Men kan zeker niet zeggen dat de toekomstige partners met groot enthousiasme aan hun besprekingen zijn begonnen. Bij de liberalen waren de Franstaligen weliswaar vóór, maar bij de Vlaamse liberalen was er veel tegenstand. De tegenstand kwam, zoals reeds aangeduid, vooral uit Antwerpen, terwijl ook de PVV-Jongeren bijzonder argwanend waren. Voor de Vlaamse socialisten was, naar het zeggen van Willy Claes, de vorming van een zesledig kabinet « geen hartverheffend spektakel ». De CVP slikte maar schoorvoetend de PS-eis om herstel- of versoberingswet en gewestvorming gelijktijdig te realiseren (41). En de voorzitter van de Franstalige socialisten ging naar eigen zeggen « met lood in de schoenen naar de onderhandelingen ».

Aan zijn onderhandelaars (42) die vanaf maandagmorgen 10 uur rond formateur Martens gingen zitten in de Lambermontstraat, gaf Martens een nota over de sociaal-economische toestand en een document in verband met de staatshervorming (43). In dat laatste document stelde de formateur zijn partners vooral vragen, o.m. inzake de samenstelling van de gewestraden, de deelregeringen, de bevoegdheden van de gewesten, de financiële middelen, de conflictenregeling, enz. Uit de antwoorden die de

---

(41) O.m. tegen die gelijktijdige behandeling werd zondag 20 april in Gent gemanifesteerd door het Egmontcomité. De betoging kreeg een opvallend gunstige weerklank in de Vlaamse pers.

(42) Behalve Martens en zijn kabinetschefs Dehaene en Van Yperseele waren de hoofdonderhandelaars Vanden Boeynants en Califice (PSC), Gol en Henrion (PRL), Cools en Spitaels (PS), Tindemans en Chabert (CVP), Van Miert en Claes (SP) en De Clercq en Vanderpoorten (PVV).

(43) Zie o.m. *De Standaard*, 22 april, blz. 2.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

formateur de volgende ochtend kreeg, bleek dat iedereen gewoon op zijn standpunt bleef en dat die standpunten dus ook even ver uiteen bleven. « Aux mêmes questions, les mêmes réponses », zo schreef Méan in *La Cité* van 23 april. Zo te zien had de formateur niet veel kansen op slagen : « Le formateur doit donc tenter le compromis de l'impossible si ce n'est l'impossible compromis », zo concludeerde Méan zijn overzicht van de politieke toestand.

De onderhandelingen verliepen zo parallel mogelijk : zo werd dinsdag vrijwel de ganse dag gepraat over het sociaal-economische, maar 's avonds begon men meteen aan de staatshervorming. Op dat vlak ging Martens uit van de stelling dat men een oplossing kon bereiken voor Vlaanderen en Wallonië, terwijl men over Brussel nog zou praten : de idee dat Brussel een eigen oplossing vereiste, aangepast aan het probleem Brussel als dusdanig was tot nu toe politiek onhaalbaar verklaard. Nu kon het plots wel. De formateur beklemtoonde wel dat men in ieder geval een oplossing zou moeten vinden voor Brussel ten laatste vóór de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 1982. Het feit dat PS en PSC bij dit voorstel niet meteen de onderhandelingen verlieten, was voor Martens onbetwistbaar een winstpunt. De breuk in het Franstalige front was nu wel definitief ook al stelden Vanden Boeynants en Cools dat het status quo voor Brussel ook gold voor de Vlaamse rand rond de hoofdstad. Die stelling werd dan weer door de Vlaamse onderhandelaars betwist, maar die tegengestelde interpretaties op een toch politiek zeer gevaarlijk punt konden niet beletten dat de onderhandelaars aan het einde van de eerste week van algemene besprekingen, de formateur de mogelijkheid gaven om te beginnen aan een tweede ronde, voor een meer gedetailleerd gesprek. Eerst hadden de onderhandelaars toch nog een nachtmarathon nodig, van vrijdag op zaterdag, tijdens welke Vanden Boeynants en Cools, naar hun zeggen, tot drie keer toe gevraagd hebben of de grenzen van Brussel ook als overgangsmaatregel waren vastgelegd, voorlopig waren. Volgens beide partijvoorzitters werd daarop duidelijk « ja » geantwoord. Vanden Boeynants kondigde trouwens aan dat hij tijdens de tweede ronde ook de Voer zou ter sprake brengen (44). Precies die dubbelzinnigheid in verband met Brussel lokte bij de CVP nogal wat reacties uit (45). De liberalen bleken

---

(44) *Le Soir*, 29 april 1980 : « Personne n'échappera à ce problème », zo verklaarde VANDEN BOEYNANTS aan dit blad.

(45) Uit het voorstel van de formateur inzake Brussel dd. 26 april : « De hiernavolgende voorstellen handelen niet over de *Brusselse problematiek*. Ik stel echter voor niet te wachten met hun realisatie tot een oplossing wordt gevonden voor de *Brusselse problematiek*. In een eerste etappe zullen de bestaande regelingen *voor Brussel* op alle niveaus behouden worden, in afwachting dat de Regering oplossingen voor het geheel van de *Brusselse problemen* zal hebben uitgewerkt en aan het Parlement voorgelegd. »

article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

na één week onderhandelen vrij tevreden : er waren immers voorstellen voor een verlaging van de belastingdruk en een afremming van de staatsuitgaven.

Terwijl Martens als eerste minister in Luxemburg nog een Europese top moest bijwonen, vergaderden de kandidaat-regeringspartijen om zich te beraden over de stand van zaken. Het resultaat van dat beraad was een oranje knipperlicht. Vooral de kwestie Brussel woog zwaar op de onderhandelingssfeer. PS-voorzitter Cools had een brief gestuurd aan de formateur, waarin hij vroeg of het gesprek over Brussel nog in het najaar van 1980 zou beginnen. Dit impliceerde volgens Cools, dat de grenzen van de gewesten voorlopig bleven, dat de zes faciliteitengemeenten onder nationale voogdij bleven en dat het kiesarrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde niet zou worden gesplitst. « Dans le même esprit, il doit être clair qu'aucune solution partielle et unilatérale aux problèmes bruxellois ne pourra intervenir. » Zo stelde Cools nog, daarin gevolgd door Vanden Boeynants en Gol. Uit mondelinge verklaringen van de formateur en van de Vlaamse onderhandelaars bleek het tegendeel. Blijkbaar hadden de Franstalige voorzitters woensdag 30 april toch voldoende waarborgen dat de voorgestelde gewestvorming voor Vlaanderen en Wallonië door het parlement zou geraken. Op een gezamenlijke persconferentie in de loop van de namiddag zegden zij de voorgestelde oplossing, — « une solution définitive inachevée », zo omschreef Gol het voorstel —, te aanvaarden ,met dien verstande dat de meerderheidspartijen geen eenzijdige parlementaire initiatieven inzake Brussel zouden dulden. Zij stelden nogmaals dat het status quo ook voor de faciliteitengemeenten moest gelden. De persconferentie van de Franstalige voorzitters vlak voordat hij zelf de pers ontmoette, zat de formateur duidelijk dwars : hij onthield zich uitdrukkelijk van elk commentaar op hun verklaringen. De Franstalige voorzitters kregen voor al hun moeite geen positief klankbord in de Franstalige pers. *Le Soir* van 1 mei gaf toe dat de oplossing inderdaad voorlopig was, maar, zo vervolgde het blad, « c'est pure coquetterie de langage. On ne voit pas en effet, ce qui pourrait à l'avenir empêcher ce provisoire d'être définitif ».

Het probleem Brussel werd met andere woorden ontweken in een sfeer van grote dubbelzinnigheid. Nog moeilijker werden de gesprekken rond de formateur na 1 mei, toen men een antwoord moest geven op de vraag waar men het geld zou halen om de liberale eisen op het fiscale vlak te honoreren. Die discussie verliep des te moeilijker toen bleek dat het begrotingstekort dat officieel geraamd werd op 82 miljard intussen was opgelopen tot 130 of zelfs 140 miljard. Volgens liberale onderhandelaars kwam het daarbij tot een scherpe woordenwisseling tussen CVP-minister Chabert en de socialisten omdat eerstgenoemde de socialisten verweet de overeengekomen besparing van 2,2 procent niet na te leven. In de voor-

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

avond van die 2e mei, kwamen de liberale voorzitters plots de wachtende pers opzoeken. Zij stelden uitdrukkelijk dat ze niet in een regering wilden gaan als er niet echt bezuinigd werd en dat in alle sectoren. Hun fiscaal programma zou 13 miljard kosten en het was, volgens de liberale voorzitters aan de andere kandidaat-regeringspartijen, die de liberalen hadden uitgenodigd, om te zeggen waar ze dat geld zouden vinden. Van één van de partijen, van de PSC was intussen uitgelekt met welke soort voorstellen zij op de liberale vragen wilden antwoorden : beperking van de veertiende maand kindergeld, beperking van de werkingstoelagen voor scholen en ziekenhuizen, publiciteit op de televisie, enz... Die voorstellen geraakten bekend omdat een PSC-kabinetslid ze had laten rondslingeren op het ministerie van Defensie waar de pers gastvrijheid genoot, dit is rechtover de ambtswoning van de eerste minister in de Lambermontstraat. Nadat de liberale voorzitters de formateur en hun gesprekspartners aan de overkant van de Lambermontstraat hadden gewaarschuwd via de pers, kwam ook de formateur zeggen dat het inderdaad niet vlot verliep. Men zocht nog 22 miljard extra besparingen. Na veel zoekwerk en urenlange besprekingen zou men die vinden en zelfs nog 0,5 miljard extra vinden : 3,5 miljard kwam van de bestrijding van de fiscale fraude, 6 miljard kwam uit verschuivingen naar indirecte belastingen en 13 miljard kwam van « bezuinigingen in alle sectoren ». Toen men na het bereiken van de overeenkomst in de nacht van 3 op 4 mei vragen stelde rond de concretisering van die cijfers kreeg niemand concrete antwoorden. Wel werd duidelijk gesteld dat besparingen in de sociale sector alleen mogeljik waren na overleg met de sociale partners. Intussen « kregen » de liberalen « hun decumul », « kregen » de christendemocraten « hun gezinsvriendelijke maatregelen » en « kregen » de socialisten « hun extra belasting op de zeer grote erfenissen » (erfenissen van meer dan 10 miljoen). De socialisten kregen ook een aanpassing van de financiële gunstregimes voor de gemengde intercommunales in de electriciteitssector. Op dat laatste punt, een onverwacht punt overigens, had SP-voorzitter Van Miert urenlang geageerd.

Nu men het in feite eens was over het sociaal-economische, bleef nog de staatshervorming. Ook al had men bij het begin van de onderhandelingen gezegd dat nu eerst en vooral werk moest worden gemaakt van het sociaal-economische, toch bleef de gewestvorming doorwegen. De besprekingen daarover liepen vrij snel uit : zondagnacht werd men het met veel moeite eens over het principe van de rechtstreekse verkiezingen van de deelparlementen en over de herziening van de Senaat. Over de andere knelpunten zouden de besprekingen aanslepen : maandag, dinsdag en zelfs woensdag. Men was toen al 7 mei en twee dagen later was de ultieme datum. Woensdagmorgen kregen de partijen van de formateur een voor-

article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

stel inzake de financiële middelen voor de deelgebieden. Daarop moest men tegen 's middags 15 uur een antwoord geven. De tijd begon te dringen. Niet alleen moest de formateur, als eerste minister, de Koning nog vergezellen 's anderendaags naar de begrafenis van de Joegoslavische president Tito, er bleven nog enkele zeer moeilijke punten te bespreken, zoals de kernraketten, de fusie van Antwerpen, de uitbreiding van het Cultuurpact tot de persoonsgebonden zaken en zo meer. De socialistische vakbond ABVV had intussen negatief gereageerd op de financiële voorstellen van het formatieberaad, maar een door het FDF groots opgevatte betoging tegen de « financiële verstikking » van de hoofdstad werd een grote mislukking.

Toch liep alles nog opvallend snel en vlot, zodanig zelfs dat afgesproken werd om de partijcongressen op 15 mei bijeen te roepen. Op de avond van de vooropgestelde 9 mei zei formateur Martens over « de morele zekerheid » te beschikken dat hij een regering zou kunnen vormen. Ter illustratie van zijn zelfzekerheid kondigde hij aan dat hij de zondag daarop zou deelnemen aan de wekelijkse televisiedebatten op BRT en RTBF. Die debatten vielen uiteindelijk wel tussen nog maar eens twee lange onderhandelingen : de tweede lezing van het ontwerp-akkoord sleepte zaterdag 10 mei aan tot twee uur 's nachts en de onderhandelaars vonden mekaar dan ook zondagmiddag terug na het televisie-optreden van de formateur. Het werd geen tweede lezing, maar nieuwe onderhandelingen : knelpunten over de bevoegdheden van de deelgebieden en de financiering van die deelgebieden. Om nadien alle interpretatiemoeilijkheden te voorkomen, werden de politieke afspraken inzake de staatshervorming door de onderhandelaars in een vrij uitgewerkt schema van wetsontwerp neergeschreven. Zo voorkwam men dat de parlementsleden nadien nog zouden proberen iets fundamenteel te veranderen.

Niettegenstaande het Nationaal Bestuur van het Davidsfonds een oproep deed tot de Vlaamse partijcongressen om het akkoord inzake de staatshervorming indien niet af te wijzen, toch grondig aan te passen, toch werd het regeerakkoord door de zes partijen zonder al te grote moeilijkheden goedgekeurd (46). De terughoudendheid bij de socialistische partners was wel opvallend groot.

---

(46) De stemmingen op de congressen gaven volgend beeld :

CVP	800 ja	27 neen	23 onthoudingen
PSC	106 ja	4 neen	28 onthoudingen
SP	296 ja	76 neen	13 onthoudingen
PS	393 ja	189 neen	14 onthoudingen
PVV	575 ja	50 neen	0 onthoudingen
PRL	882 ja	14 neen	0 onthoudingen

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

« Rien n'est fini... tout commence mal », zo titelde *La Cité*. Het weekblad *Knack* reageerde wat positiever : « Weinig eer, weinig geweten, maar veel politieke wil ». Bij de PVV werd meteen een evaluatiecongres aangekondigd voor half oktober. Ook de socialisten zouden zo een evaluatiecongres houden. Op dat ogenblik zullen wel weinigen voorzien hebben dat het meteen ook afscheidscongressen zouden worden.

De partijen stemden dus in. Bleef nog de samenstelling van het nieuwe kabinet. Op het CVP-congres was andermaal gesteld dat de partij nu eindelijk Nationale Opvoeding moest krijgen. Ook Buitenlandse Zaken, waar de ontgoochelde Simonet niet meer wilde van weten omdat Cools hem links had laten liggen tijdens de onderhandelingen, was een fel geambieerd departement. De CVP kreeg uiteindelijk een adjunct-minister voor Nationale Opvoeding, Gaston Geens. De PS wist de niet-parlementair Moureaux, rechterhand van Cools tijdens de voorbije besprekingen, op Binnenlandse Zaken te krijgen. Naar men vertelt had Martens die portefeuille graag aan zijn kabinetschef Dehaene bezorgd. De discussie over de verdeling van de portefeuilles duurde twee dagen en twee nachten, maar uiteindelijk kon Martens de nieuwe rekeringsploeg, zijn derde ploeg al op amper één jaar tijd, aan de pers voorstellen op een overigens zonnige 15 mei, een zondagmiddag. De crisis had « amper », zoals de *Financieel Economische Tijd* schreef, anderhalve maand geduurd. De nieuwe regering zou « amper » de vakantiemaanden overleven.

Hoofdstuk III. — **Martens III wordt Martens IV.**

In de liberale krant *Het Laatste Nieuws* van 25 september werd een vraaggesprek gepubliceerd met PVV-voorzitter De Clercq. Wie tijdens de onderhandelingen voor Martens III enig scepticisme aan de dag had gelegd, kreeg via dit interview gelijk : de toen gemaakte afspraken waren veel te vaag om politiek haalbaar te zijn. De Clercq eiste snel drastische besparingen èn een herstructurering van het kabinet, dat hij gebrek aan kordaatheid verweet. « Deze regering zal zich inderdaad moeten herpakken of het loopt helemaal verkeerd », aldus de voorzitter van de Vlaamse liberalen. Daags voordien waren De Clercq en Gol samen door de premier ontvangen. Ten laatste op 7 oktober, datum waarop de parlementaire werkzaamheden zouden worden hervat, wilden de liberalen de bezuinigingen zwart op wit zien staan ; tegelijkertijd moest werk gemaakt worden van de beloofde maatregelen ten gunste van de KMO's. Dat waren niet de enige politieke knelpunten voor het amper vier maanden oude kabinet Martens III. Er was immers ook nog het Vlaamse schooltje in Komen en de rakettenkwestie. Het nieuwe kabinet had intussen wel een

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

winstpunt kunnen scoren : in de overigens opvallend grote onverschilligheid van de publieke opinie, was tijdens de vakantiemaanden in het parlement, de gewestvorming voor Vlaanderen en Wallonië goedgekeurd.

Besparingen.

Zoals gezegd was tijdens het formatieberaad afgesproken dat men zou besparen, maar voor de besparingen in de sociale sector zou dat gebeuren in overleg met de sociale partners. In cijfers uitgedrukt draaide het in de sociale sector om 13,4 miljard nieuwe bijdragen en 15 miljard besparingen. Dat laatste bedrag vonden de liberalen alvast te laag, zodanig dat de besprekingen daarover in de schoot van het kabinet op 30 september vastliepen. Een gesprek met de sociale partners over de regeringsvoorstellen in de sociale sector dat voor die 30e 's avonds was gepland, werd afgelast toen de sociale partners al geruime tijd in de Wetstraat 16 waren aangekomen.

De regering vond, zij het dan met veel moeite, wel een uitweg voor een ander knelpunt : de Vlaamse school in Komen. In ruil voor het voortbestaan van het schooltje, kreeg Wallonië de fel betwiste autoweg Pecq-Armentières. Die koppeling zou, binnen de CVP, vooral de ministers Chabert, als lid van het Kernkabinet waar de zaak beslist werd en De Backer als voorzitster van de Vlaamse deelregering zwaar worden aangerekend. Intussen doken nog moeilijkheden op in de Schoolpactcommissie waar de socialisten het niet eens waren met een voorstel om 280 BTK'ers ter beschikking te stellen van katholieke internaten.

Om er uit te geraken zou men nog maar eens teruggrijpen naar het reeds zo vaak geprobeerde middel van het globaliseren. Met dat globaliseren, waarbij men uiteenlopende dossiers aan mekaar koppelt zodanig dat iedereen terzelfdertijd iets krijgt, had men in de voorbije jaren nog nooit succes gehad en toch greep men er weer naar terug. En ook nu zou het uiteindelijk mislopen. Op 2 oktober 's avonds noemde het CVP-partijbureau de oplossing voor Komen « een koehandel » en dat gebeurde in aanwezigheid van de eerste minister zelf. In het Kernkabinet was duidelijk geen akkoord mogelijk en dus werd de zaak doorgeschoven naar de Kabinetsraad van vrijdag 3 oktober. In een gesprek met *La Nouvelle Gazette* dat die 3e oktober verscheen, stelde Martens zelf dat de vergadering van de Kabinetsraad beslissend zou zijn voor het overleven van zijn regering. Na de vergadering bracht Martens alvast « verslag uit bij de Koning », wat een vrij ongewoon gebeuren is en op politieke spanningen wijst Te gelijker tijd worden trouwens de partijvoorzitters bij de eerste minister ontboden : voor 's middags 17 uur. Ook dat wees op politieke moeilijk-

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

heden. Martens had immers niet de gewoonte om de partijvoorzitters om de haverklap bijeen te roepen. Intussen geraakte via een verklaring van André Cools bekend dat de premier tijdens de Kabinetsraad een stemming had gehouden over de voorstellen in verband met de sociale sector. Normaal wordt in de Kabinetsraad beslist « bij consensus » ; bij stemming was duidelijk gebleken dat de liberale regeringsleden, Vlaamse en Franstalige alleen stonden in hun afwijzing van de voorstellen. Volgens Cools moesten de liberalen opstappen...

Het gesprek tussen Martens en de voorzitters loste niets op, ook al was men volgens CVP-voorzitter Tindemans dicht bij een oplossing. Maar de CVP-voorzitter zegde niet wie de oplossing had verhinderd of welke oplossing in zicht was. De kwestie werd weer doorgespeeld naar de Kabinetsraad die zaterdagmorgen opnieuw zou vergaderen om, naar het zeggen van de eerste minister « een beslissing te nemen ». De tijd begon te dringen : 's zondags hielden de Vlaamse socialisten immers een evaluatiecongres en de Vlaamse liberalen zouden dat twee weken later doen.

Honderdveertig dagen.

De Kabinetsraad van zaterdagmorgen duurde amper tien minuten : de liberale ministers bevestigden gewoon hun negatief antwoord van daags voordien. Volgens PVV-minister Vanderpoorten hadden de coalitiepartners niet eens willen praten over de liberale tegenvoorstellen.

Om 16 uur ging de eerste minister opnieuw naar de Koning, die het ontslag van het kabinet « in beraad » zou houden. Voor de socialistische partijvoorzitters Cools en Van Miert lag de schuld duidelijk bij de liberalen : volgens Van Miert voerden de liberalen een « symbolenstrijd » in de stijl van « gooi 30.000 tot 40.000 werklozen uit de werkloosheidsvergoeding », zonder bijvoorbeeld te willen horen van besparingen in de sector van landsverdediging. Cools stelde meteen niet meer te willen weten van het drieledig kabinet. CVP-voorzitter Tindemans wees niemand met de vinger, maar herhaalde nogmaals dat men tijdens het topoverleg dicht bij een oplossing zat. De liberalen zagen alvast geen reden om uit het kabinet te gaan : ze vroegen gewoon de toepassing van het regeringsakkoord, zo stelden zij.

Voor Martens bleef een drieledig kabinet een goede formule, zij het dan een moeilijke. « De recente maanden hebben ook bewezen dat zij noodzakelijk kan zijn in welbepaalde omstandigheden... Ik denk dat het onbetwistbaar is dat het doorvoeren van de staatshervorming met de vereiste meerderheden en het goedkeuren van de begrotingswet voor 1980 met al de hervormingen die er in steken, het bewijs hebben geleverd dat een driepartijenregering ook als het een zeer moeilijke formule is, efficiënt

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

kan zijn. Wanneer het programma voldoende precies is, voldoende klaar, dan kan men de doorvoering en de verwezenlijking van dit programma afdwingen. Nu staan we voor problemen waarvoor het regeerakkoord niet zo precies was en we zijn dus vastgelopen op de interpretatie van het regeringsakkoord » (47).

Zondagvoormiddag 5 oktober kreeg Martens van de Koning de opdracht « een ultieme poging te ondernemen om na te gaan of de moeilijkheden die zijn gerezen in de regering kunnen worden opgelost ». Het ging er dus om te zien in welke mate de opvattingen van de liberale regeringspartners konden worden verzoend met die van de andere partners, socialisten en christendemocraten in verband met de besparingen in de sociale sector. Op het SP-congres, dat intussen was omgedoopt in een « informatiecongres », stelde Willy Claes dat de moeilijkheden met de liberalen om veel meer gingen dan om enkele miljarden. « De grote vraag is of men bereid is om de inkomensmatiging te spreiden over alle geledingen van de bevolking. » PSC en PS waren opvallend bitsig tegenover de liberalen, terwijl Tindemans alsmaar herhaalde dat men tijdens het topoverleg bij een akkoord was. Volgens *De Standaard* van 6 oktober lag de schuld voor het mislukken van dat topoverleg bij de socialisten en meer bepaald bij Van Miert. « Op een bepaald ogenblik, aldus de krant, waren Gol, Vanden Boeynants en zelfs Cools zich aan het beijveren om een tekst op te stellen die tegemoet kwam aan de liberalen, maar Van Miert zou hebben aangestuurd op een breuk door plots de vergadering te verlaten. »

Diezelfde maandag 6 oktober begon Martens een nieuw topoverleg : de partijvoorzitters met elk één minister. Daags voordien had hij de voorzitters al afzonderlijk ontvangen om te zien of een overleg binnen de drieledige meerderheid nog zin had. Tevens deed Martens een oproep tot « alle leden van de meerderheid om zich van nu af te onthouden van elke verklaring... ». Het moet gezegd worden dat de verklaringen mekaar in steeds sneller tempo opvolgden en dat de toon opvallend bitsig was.

Aan zijn gesprekspartners legde Martens een wat concreter uitgewerkt voorstel voor van zijn besparingsvoorstel, maar de cijfers bleven dezelfde : 15 miljard besparingen en 13,4 miljard nieuwe lasten. Het overleg mislukte : kort voor middernacht verlieten de liberalen samen de Lambermontstraat. Ze beschuldigden de socialisten ervan het gesprek te doen mislukken door een voorstel te verwerpen « dat er in bestond de globale lasten die zouden voortspruiten uit een algemene regeling ten gunste van de kleine en middelgrote ondernemingen a rato van een goede 3 miljard te verminderen ». De socialisten wezen die beschuldiging van de hand ;

---

(47) Radiomagazine Actueel, uitzending 4 oktober, 19 uur.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

ze hadden het voorstel niet verworpen, wel hadden ze gevraagd de financiële weerslag ervan te schrappen uit het hoofdstuk 'besparingen'. « Wij stuitten echter op het symbolisme van de liberale familie die wenste dat de 15 miljard besparingen overschreden zouden worden » (48). De christendemocraten gaven geen uitleg. Volgens Martens ging het enkel om een zaak van « politiek prestige ».

Martens III wordt Martens IV.

Na het mislukken van het overleg, accepteerde de Koning, zoals verwacht, het ontslag van de regering. Martens kreeg meteen de opdracht een nieuwe regering te vormen. Op eerste zicht zou dat vlug kunnen gaan, want volgens Van Miert konden de overblijvende coalitiepartners, socialisten en christendemocraten gewoon doorwerken op basis van het bestaande regeringsakkoord dat nog geen half jaar oud was. Dat akkoord zou worden aangevuld met de jongste voorstellen van Martens. « Brussel » was volgens de SP-voorzitter niet prioritair. Het FDF bood wel steun aan vanuit de oppositie om de gewestvorming voor Brussel te realiseren, maar dat zou dan wel moeten gebeuren volgens de FDF-plannen (49). Het aanbod werd zelfs niet in overweging genomen.

De hoop op een snelle afwikkeling van de crisis werd echter vlug de kop ingedrukt. « De CVP-PSC gekant tegen opvulregering van de socialisten », titelde *De Standaard* van 8 oktober. De christendemocraten wilden inderdaad eerst toch even praten en wezen er daarbij op dat de sociaal-economische en financiële omstandigheden op enkele maanden tijd grondig waren veranderd. Voor sommigen was dit een manœuver van de christendemocraten om de socialisten het vertrek van de liberalen te doen betalen (50). Woensdagmiddag 8 oktober : begin van de besprekingen in de Lambermontlaan (51). Martens had een sociaal-economisch herstelplan voorbereid van 16 bladzijden : grotendeels een heruitgave van zijn vroegere voorstellen, maar aangevuld met voorstellen voor een inkomensmatiging, verminderde lasten voor het bedrijfsleven en stimulering van de investeringen. De eerste uren van de besprekingen verliepen blijkbaar eerder vlot :

---

(48) *De Morgen*, 8 oktober 1980 : « De breuk van drie miljard ».

(49) *Le Soir*, 8 oktober 1980.

(50) *La Libre Belgique*, 8 oktober 1980 : « Ainsi a-t-on entendu émettre et approuver l'opinion, au sein du bureau CVP, que les socialistes auraient à payer aussi cher le départ des libéraux que les sociaux-chrétiens n'avaient dû le faire pour la révocation des ministres FDF en janvier dernier. »

(51) Behalve Martens en zijn beide kabinetchefs, waren de onderhandelaars : voor de CVP : Tindemans, Chabert en Herman Van Rompuy (CEPESS directeur); voor de PSC : Vanden Boeynants met twee jonge parlementsleden Wathelet en Maystadt; voor de SP : Van Miert, Claes en Kamerfractieleider Tobback en voor de PS tenslotte Cools, Spitaels en Moureaux.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

er was zelfs sprake van partijcongressen in de komende dagen. Buiten de Lambermontstraat was er meer terughoudendheid : ABVV-secretaris-generaal Debunne vroeg zich af hoe men de vrije beroepen bij de matiging zou betrekken. Ook de Waalse christelijke vakbond CSC reageerde argwanend. Of het door die reacties was of iets anders, maar de sfeer rond de onderhandelingen werd tegen het einde van de eerste week duidelijk meer geladen. Er waren inderdaad zware knelpunten opgedoken : er waren bijkomende bezuinigingen nodig, er was de vennootschapsbelasting voor de gemengde intercommunales, de inkomensmatiging, de vermogensbelasting... Nu de gewestvorming voor Vlaanderen en Wallonië in wetteksten was omgezet, bleef het communautaire buiten beschouwing. Brussel leek opvallend veraf. Wel werd overeengekomen dat een parlementaire werkgroep zou worden opgericht die zou trachten oplossingen uit te werken, die dan door de regering in wetteksten zouden worden omgezet nog voor de gemeenteraadsverkiezingen van 1982.

Woensdag 15 oktober. De sfeer rond de onderhandelingen is vrij somber maar toch weet de woordvoerder van de formateur te melden dat de besprekingen nog diezelfde woensdagavond zouden worden afgerond. Het sociaal-economisch herstelplan van Martens was nu al drie keer gewikt en gewogen, besproken, aangevuld en verbeterd. De oorspronkelijke 16 bladzijden waren er intussen 40 geworden. De besprekingen werden inderdaad afgerond, zij het dan na een nachtmarathon, die tot kwart voor vier donderdagmorgen zou duren. De laatste uren was men bijna te pletter gelopen op een onverwachte klip : de socialistische eis om de fiscale voordelen van de privésector in de gemengde intercommunales voor electriciteit « aan te passen » (52).

Het vierde regeerakkoord Martens werd nog diezelfde donderdagmiddag aan de pers voorgesteld, nog voor het parlement er weet van had. Opvallend daarbij was de grote belangstelling van de buitenlandse pers. Toen de binnenlandse pers vrij snel opmerkte dat in het akkoord nogal dikwijls werd gezegd dat men iets zou doen « na overleg », antwoordde Martens dat het overleg met de sociale partners « één van de essentiële elementen is van het plan, dat wil zeggen : de bereidheid, vooraleer een beslissing te nemen, om de sociale partners te consulteren en hen een aantal voorstellen voor te leggen. Maar het is even duidelijk beslist dat indien er geen akkoord kan worden bereikt over de voorstellen die wij zullen doen, soms in de vorm van wisselformules, dat dan de regering een beslissing zal

(52) Zie hierover *De Morgen*, 17 oktober 1980 : « Hoogspanning, maar geen kortsluiting in laatste nacht ».

nemen en één van de voorstellen zal aanhouden en dus werkelijk tot uitvoering zal overgaan » (53).

This article from Res Publica is published by Eleven International publishing and made available to anonieme bezoeker

Martens IV.

Het was nu nog alleen wachten op de reactie van de partijcongressen, ook al zijn het niet de congressen die de vorming van kabinetten tegenhouden. Na de kortste onderhandelingsperiode sinds jaren, kregen de congressen wel het langste regeerakkoord te beoordelen dat ooit overeengekomen werd in België. Alleen de Franstalige christendemocraten van Vanden Boeynants, die overigens niet afliet met zijn kritiek op de liberalen, zegden vrij snel en zonder moeilijkheden ja voor Martens IV. Bij de Franstalige socialisten noteerde men een uitzonderlijk scherpe uitval van partijleider Cools tegen de socialistische vakbond. Cools was boos omdat de vakbond de inkomensmatiging verwierp nog voor men officieel wist met welk voorstel de onderhandelaars precies zouden uitpakken. De breuk tussen Cools en het ABVV zou enkele maanden later bijdragen tot het voortijdig weggaan van Cools als partijvoorzitter en zijn vervanging door Guy Spitaels, die overigens in eerste instantie die breuk probeerde te dichten. Maar het meest geladen congres, — niet zozeer voor wat betreft de vorming van het nieuw kabinet, maar wel inzake evolutie van de partij zelf —, was het CVP-congres te Gent. De uiteenzettingen over het ontwerp-regeerakkoord werden er vrij koel onthaald en beluisterd, maar het waren de verschillende afgevaardigden uit de afdelingen die vaak in scherpe bewoordingen ongewoon hard de CVP-regeringsleden en de CVP-top op de korrel namen, die voor de sensatie zorgden. Concreet was het vooral de kwestie van het Vlaamse schooltje in Komen dat verkeerd was overgekomen. Maar meer in het algemeen was er een manifest ongenoegen over de CVP-ministers, die te horen kregen dat ze wat meer aan de partij en aan het programma van de partij moesten gaan denken, dan aan hun portefeuille. « De ministers moeten weten dat zij namens ons in de regering zitten en dat zij daar niet voor zichzelf moeten vechten », zo stelde Eric Van Rompuy, voorzitter van de CVP-Jongeren, onder luid applaus van de zaal. Partijvoorzitter Tindemans waarschuwde de CVP-ministers dat nauwlettend zou worden toegekeken op hun doen en laten : « Wat ons nu ontbreekt is de bezieling van gezagsdragers die voor hun politieke overtuiging willen vechten, die er een stuk van hun leven van maken », aldus CVP-voorzitter Tindemans. Het congres werd niet zozeer een toetredingscongres maar een evaluatiecongres van het eigen doen en laten (54).

---

(53) Radiomagazine, Actueel, uitzending 16 oktober 1980, 19 uur.

(54) *De Standaard,* 21 oktober 1980 : « Vanwaar die roep naar sterkere CVP-ministers ? ».

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Met het schuchter ja van de vier coalitiepartners op zak (55), kon Martens zich nog maar eens gaan afzonderen met de voorzitters om de portefeuilles te verdelen. En ook dat werd een moeilijke zaak : men moest immers niet alleen ministers vinden, er waren ook de voorzittersposten van de diverse parlementen en voor het eerst ook manifest een aantal topbenoemingen in de administratie. Het zou nog twee dagen duren voordat men het eens werd. En zwaar discussiepunt bijvoorbeeld was de eis van Cools om « iets » te hebben voor zijn partijgenote Irène Pétry, die uiteindelijk de voorzitterszetel kreeg van de Franse Cultuurraad. Bij de CVP viel vooral op dat Mevrouw De Backer naar een staatssecretariaat verhuisde en tegelijk het voorzitterschap van de Vlaamse deelregering kwijt speelde. Algemeen werd dit beschouwd als een politieke sanctie voor haar jawoord in de zaak Komen. De Franstalige socialisten wisten de hand te leggen op Binnenlandse Zaken én Justitie, wat betekende dat één partij de volledige ordehandhaving in handen kreeg.

Martens IV telde 32 leden, 4 minder dan het vorige kabinet. Het zou wel iets langer overeind blijven dan Martens III, tot vlak voor de tweede verjaardag van het totstandkomen van Martens I.

Synthese.

1. Onder de CVP'er Martens werd artikel 107 quater, Grw. over de drieledige gewestvorming toch uitgevoerd, zij het dan gedeeltelijk, alleen voor Vlaanderen en Wallonië. Het derde gewest wacht nog op een oplossing. Tussen 1974 (Steenokkerzeel) en 1980 werd elke normale politieke activiteit in België in grote mate gehinderd en zelfs verhinderd door het probleem Brussel. Belangrijk is wel dat Brussel intussen werd herleid tot een probleem op zichzelf, dat een eigen oplossing vraagt, daar waar gedurende jaren de slogan gold « région à part entière », een gewest met precies dezelfde rechten en plichten als de twee andere.

2. Bij de totstandkoming van de Gewestvorming voor Vlaanderen en Wallonië kwamen de zgn. federalistische partijen (RW, VU en FDF)

---

(55) Uitslagen van de partijkongressen :

CVP	867 ja	159 neen	55 onthoudingen
PSC	153 ja	—	1 onthouding
SP	358 ja	6 neen	21 onthoudingen
PS	528 ja	52 neen	22 onthoudingen

Opvallend is wel dat de negatieve stemming dit keer overheerste bij de CVP ; bij Martens III was negatieve stemming vooral bij de twee socialistische partijen te merken.

niet aan bod. Tussen 1974 (Steenokkerzeel) en 1980 werd nochtans over en weer gesteld dat zonder hun medewerking geen goede oplossing mogelijk zou zijn. Blijft de vraag of de uitschakeling van het FDF voor de oplossing voor Brussel mogelijk zal zijn. Daarentegen vonden de traditionele politieke families, christendemocraten, socialisten en liberalen mekaar om de gedeeltelijke oplossing mogelijk te maken. Wanneer die traditionele politieke families samen geconfronteerd worden met de sociaal-economische crisis, schijnen de tegenstellingen tussen hen onoverbrugbaar.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

4. Het parlement is bij al die politieke herrie van 1980 weinig of niet te pas gekomen. Toch staan we voor het opvallende feit dat Martens II precies door het optreden van individuele parlementsleden werd gedwongen tot heengaan : het impact van dit feit werd tot nu toe onvoldoende scherp gesteld en moet bij de bespreking over de « crisis van het parlement » worden opgehaald.

4. Van een volledige staatshervorming, zoals gepoogd werd met het Egmontpact is geen sprake meer. Bovendien werden de deelgebieden die al over weinig financiële mogelijkheden beschikken, nog beperkt in die mogelijkheden door nationaal opgelegde besparingen.

Summary : The bargaining of the Martens' cabinets in 1980 in Belgium.

The year 1980 might become a basic reference year for the study of « political stability » and « governmental maintenance » in Belgium.

Indeed, within this year, four different cabinet formulae have been used. The first cabinet included the two christian-democratic parties, the two socialist parties and the Brussels regionalist party. When the latter was fired, the combination of the remaining did not last long, for the cabinet felt in parliament — rare exception in Belgium —, by not obtaining a 2/3 majority. Therefore, a cabinet of the traditional parties (christian democrats, socialists and liberals, each split up in two parties) had to be formed to pass the devolution bill. Within a short time, this third coalition broke down on proposals on cuts in the budgets. A new negociation between socialists and christian-democrats led to the fourth Martens' cabinet. Although the Belgian classe politica favoured a cabinet that would last an entire legislature, all these coalitions arose from only one general election.

★